

اسماعیل جفرلی

ایمیل:

sumernashr@gmail.com

وابستگی:

محقق تاریخ و زبان ترکی

پروژه تشکّل زبان فارسی تحت تاثیر زبان ترکی (نگاهی به نظریه کلی تشکّل زبان فارسی و ۱۶ زیر نظریه متشکله آن)

چکیده:

این مقاله خلاصه‌ای از کتابهای «پروژه تشکّل زبان فارسی» و «فرهنگ لغات ترکی صحاح العجم» می‌باشد، خلاصه مطالب همراه با منابع و موارد اضافه شده نیز همراه با ماخذ آنها، ارائه شده است.

در نگاه کلی این نوشته، تأثیر متقابل سه زبان ترکی، عربی و فارسی که بیشترین آثار مکتوب در زمینه علوم اسلامی را دارند مباحثه نموده و نحوه تشکّل زبان فارسی را تحت تاثیر زبان ترکی مورد کنکاش قرار می‌دهد. سوال اینجاست وقتی ترکان قبل از آمدن اسلام، خودشان دارای خط و کتابت بوده اند به چه دلیل آن را دنبال نکردند؟ و در عین حال چرا زبان فارسی را نیز به این اندازه مورد توجه قرار دادند؟ این موضوع از نظر تاریخی، زبانشناختی، روانشناختی و جامعه شناختی بررسی و در پی آن علل تغییر روند این موضوع در تاریخ، مورد بحث قرار می‌گیرد.

اصلی ترین نظریه ای که نوشته حاضر قصد شرح و ایضاح آن را دارد اینست که زبان فارسی یک زبان ابداعی، ساده و جدید است که در قرن ۱۰ میلادی (۴ هجری) در ماورالنهر در نتیجه آمیختگی اقوام عرب و سغدی و ترک منطقه بوجود آمد. البته این نظریه اصلی، حاصل مجموع ای از زیر نظریه هایی است، که توسط محققین و کارشناسان مختلف زبان فارسی و دیگران داده شده است. البته منظور از زیرنظریه این نیست که آنها اهمیت کمتری دارند، آنها نیز هر کدام نظریه منسجم و جامعی است که توسط کارشناسانی در برهه ای از زمان ارائه گشته است و نهایتاً مجموعه این نظریه‌هاست که ما را به ارائه یک نظریه کلی تر رهنمون می‌سازد. به عنوان مثال وقتی سعید نفیسی می‌گوید وطن واقعی زبان دری (فارسی) خراسان و ماورالنهر است و پهلوی در محدوده دیگر است. و یا وقتی دکتر شهرانی می‌نویسد تاکنون زبان مادری هیچ ملتی دری (فارسی) نبوده است، در واقع این تئوریه‌ها حاصل عمری تلاش در این زمینه بوده، جدا از مسئله نظریه ها حتی در مورد نتایج آماری مهم نیز چنین وضعیتی حاکم است، وقتی خائلی به این نتیجه می‌رسد که در زبان فارسی بیش از ۲۰۰ فعل ساده زایا وجود ندارد در واقع این نتیجه گیری حاصل عمر او می‌باشد. و مشابه آنها وقتی توسط راقم این مقاله در لغتنامه ارک ۲۵۰۰ فعل ساده ترکی و مجموعاً ۲۶۰۰۰ فعل تبدیلی زایا یافته می‌شود در واقع این یافته حاصل ۱۵ سال کار در تهیه این لغتنامه بود. منظور از گفتن این مطالب اینست که هر کدام از این نظریه ها و حتی نتایج آماری حاصل تلاش طولانی کار بر روی آنها بوده و چه بسا کتابهایی تحقیق شده و نوشته شده تا به این نظریات رسیده شود، در اینجا ۱۶ نظریه بصورت مجمل داده شده و ماحصل آنها امکانی را برای ارائه یک نظریه کلی تر فراهم می‌کنند.

کلید واژه: رشد زبان، تشکّل زبان، نام بیرونی، نام درونی، ساوثر شدن، پیچین شدگی، کرئول شدن، زبان ترکیبی (زبان ملس)، زبان ریخته، زبان عقیم، جنسیت گرامری، ترکی، پرس، پهلوی، دری، فارسی، اسپرانتو

استناد (آپا): جفرلی، ا. پروژه تشکّل زبان فارسی تحت تاثیر زبان ترکی (نگاهی به نظریه کلی تشکّل زبان فارسی و ۱۶ زیر نظریه متشکله آن). ارومیه: فصلنامه تخصصی "مطالعات تاریخ آذربایجان و ترک" - جلد ۰۱، شماره ۰۲، زمستان ۲۰۲۴. ۸۶۹۰-۳۰۴۱ شاپا

Jafarli Ismail

Email:

sumernashr@gmail.com

Affiliation:

Turkish researcher

The formation process of Persian language under the influence of Turkish language (a look at the general theory of the formation of the Persian language and its 16 sub-theories)

Abstract:

This article is a summary of the books "The formation process of the Persian language" and "Sahah Al-Ajam's Dictionary of Turkish Vocabulary".

In the general view of this article, it discusses the mutual influence of the three languages Turkish, Arabic and Persian, which have the most written works in the field of Islamic sciences, and explores the way the Persian language was formed under the influence of the Turkish language. The question here is when the Turks themselves had calligraphy before the coming of Islam. Why didn't they follow it? And at the same time, why did they pay so much attention to the Persian language? This issue is examined from the historical, linguistic, psychological and sociological point of view, and then the causes of the change in the history of this issue are discussed.

The main theory that this article aims to explain is that the Persian language is an innovative, simple and new language that was created in the 10th century AD (4 Hijri) in Mevra al-Nahr as a result of the mixing of the Arab, Sogdian and Turkic peoples of the region. Of course, this main theory is the result of a collection of sub-theories, which have been given by various Persian language researchers and experts and others. Of course, sub-theory does not mean that they are less important, each of them is a coherent and comprehensive theory that was presented by experts at a certain point in time, and finally, it is the set of these theories that leads us to present a more general theory. For example, when Saeed Nafisi says that the real homeland of the Dari (Persian) language is Khorasan and Mavral Nahr, and Pahlavi is in another area. Or when Dr. Shahrani writes that the mother tongue of no nation has not been Dari (Persian), in fact these theories are the result of a lifetime of efforts in this field. Apart from the issue of theories, even in the case of important statistical results, such a situation prevails. When Khanleri comes to the conclusion that there are no more than 200 simple verbs with reproductive ability in the Persian language, in fact, this conclusion is the result of his life. And similar to them, when the author of this article found 2,500 simple Turkish verbs and a total of 26,000 transitive verbs in the Ere dictionary, in fact, this finding was the result of 15 years of work in preparing this dictionary. The meaning of saying these things is that each of these theories and even the statistical results are the result of a long effort of working on them and perhaps books have been researched and written to reach these theories, here 16 theories are given in general and Their results provide a possibility to present a more general theory.

Keywords: language development, language formation, external name, internal name, Saverization, Pidginization, Creoleization, mixed language, cast language, sterile (non-reproductive) language, grammatical gender, Turkish, Pers, Pahlavi, Dari, Persian, Esperanto.

CITATION (APA): Jafarli, I. The formation process of Persian language under the influence of Turkish language (a look at the general theory of the formation of the Persian language and its 16 sub-theories). Urmia: "Studies on Azerbaijan and Turk's history" Specialized Journal, year 01, number 02, winter 2024, ISSN: 3041-8690.

Cəfərli İsmail

E-poçt:

sumernashr@gmail.com

Mənsubiyyət:

Türk dili mütəxəssisi

Fars dilinin türk dilinin təsiri altında formalaşması prosesi (Fars dilinin təşəkkülü və 16 alt nəzəriyyəsinə bir baxış)

Xülasə:

Bu məqalə "Farscanın təşəkkül prosesi" və "Türkcə Səhah ül-əcəm lüğəti" kitablarının xülasəsidir və qeyd olunan mənbələr və əlavə olunmuş qısa materiallar onların mənbələri ilə birlikdə təqdim olunur.

Bu məqalənin ümumi görünüşündə islam elmləri sahəsində ən çox yazılan əsərlərə malik olan üç dilin, yəni türk, ərəb və fars dillərinin qarşılıqlı əlaqəsi və fars dilinin türk dilinin təsiri altında necə formalaşmasından bəhs edilir. Burada sual budur ki, türklərin İslamdan əvvəl özlərinə aid xətt və yazıları olduğu halda, niyə onu davam etdirmədilər və niyə fars dilinə bu qədər önəm verdilər?

Bu məsələ tarixi, linqvistik, psixoloji və sosioloji yönərdən araşdırılır və daha sonra bu prosesin və gedişatın dəyişməsinin səbəbləri müzakirə edilir.

Bu məqalənin izah etməyə çalışdığı əsas nəzəriyyə ondan ibarətdir ki, fars dili miladi 10-cu (hicri 4-cü) əsrdən əvvəl mövcud olmayaraq, maverə ün-nəhr'də yeni icad edilmiş bir dil olmuşdur. Təbii ki, bu əsas nəzəriyyə müxtəlif fars dili tədqiqatçıları və mütəxəssisləri və başqaları tərəfindən irəli sürülən bir sıra alt nəzəriyyələrin nəticəsidir. Əlbəttə, alt nəzəriyyənin mənası onların daha az əhəmiyyət kəsb etməsi demək deyil, onların hər biri müəyyən bir zamanda mütəxəssislər tərəfindən təqdim olunan ardıcıl və əhatəli bir nəzəriyyədir və son nəticədə onların toplamı bizə daha ümumi bir nəzəriyyə verir. Məsələn, vaxti Səid Nəfisi deyir ki, dəri (fars) dilinin ilkin vətəni Xorasan və Mavirainnəhrdir, pəhləvi dili isə başqa bir bölgədir. Yaxud Dr. Şehrani fars-Dəri dilinin bu günə qədər heç bir xalqın ana dili olmadığını yazanda, bu nəzəriyyələr əslində bu sahədə bir ömür boyu aparılan zəhmətin nəticəsidir. Nəzəriyyələr bir yana qalsın, bu, mühüm statistik nəticələr üçün də belədir. Məsələn, N.Hanlari fars dilində 200-dən çox sadə və törəmə fəlin olmadığını qənaətinə gəldikdə, bu qənaət əslində onun həyatının nəticəsidir. Və onlara bənzər şəkildə, bu məqalənin müəllifi türkcə "Erk" lüğətində 2500 sadə fə və ümumilikdə 26000 düzəltmə və törəmə fəli aşkar etdikdə, bu tapıntı əslində bu lüğətin hazırlanmasında 15 illik zəhmətin nəticəsi idi. Bunun mənası budur ki, bu nəzəriyyələrin hər biri onlar üzərində işləmək üçün uzunmüddətli səylərin nəticəsidir və bəlkə də bu nəzəriyyələrə çatmaq üçün kitablar araşdırılıb və yazılıb, lakin burada 16 alt nəzəriyyə ümumiləşdirilib və daha ümumi bir nəzəriyyəyə varılmışdır.

Açar sözlər: dil inkişafı, dil formalaşması, xarici ad, daxili ad, Saverizasiya, Pidginləşdirmə, Kreolizasiya, hibrid dil, yığma dil, qısır dil, steril dil, qrammatik cins, türk dili, esperanto. fars, pəhləvi, dəri

CITATION (APA): Cəfərli, İ. Fars dilinin türk dilinin təsiri altında formalaşması prosesi (Fars dilinin təşəkkülü və 16 alt nəzəriyyəsinə bir baxış). Urmiya: "Azərbaycan və Türk tarixi araşdırmalar" İxtisaslaşdırılmış Jurnal, il 01, nömrə 02, qış 2024, ISSN: 3041-8690.

Türkçenin Etkisinde Farsçanın Oluşum Süreci (Fars Dilinin Oluşumu ve 16 Alt Teorisine Bir Bakış)

Ceferli İsmail

E-posta:

sumernashr@gmail.com

Üyelik:

Türk dil tarihi uzmanı

Özet:

Bu makale, "Farsçanın oluşum Süreci" ve "Türkçe seha ul-acem Sözlüğü" kitaplarının özeti olup, adı geçen kaynaklar ve eklenen kısa materyaller, kaynaklarıyla birlikte sunulmaktadır.

Bu makalenin genel görünümünde İslami ilimler alanında en çok yazılı esere sahip olan üç dil, yani Türkçe, Arapça ve Farsçanın karşılıklı etkileşimi ele alınmakta, ve Fars dilinin Türk dilinin etkisinde nasıl oluştuğu irdelenmektedir. Buradaki soru, İslam'ın gelişinden önce Türklerin hat ve yazılı dilleri olduğu halde Neden onu takip etmediler? ve Fars diline neden bu kadar önem verdiler?

Bu konu tarihsel, dilsel, psikolojik ve sosyolojik açıdan irdelenmekte, ardından bu süreçte tarihteki değişimin nedenleri de tartışılmaktadır.

Bu makalenin açıklamayı amaçladığı ana teori, Fars dilinin MS 10. yüzyıldan (Hicri 4.) önce var olmayarak, yenice icat edilmiş bir dil olduğudur. Elbette bu ana teori, çeşitli Fars dili araştırmacıları ve uzmanları ve diğerleri tarafından ortaya atılan bir dizi alt teorinin sonucudur. Elbette alt teorilerin anlamı onların daha az önemli olduğu anlamına gelmez, her biri belirli bir zamanda uzmanlar tarafından sunulan tutarlı ve kapsamlı teoridir, ve sonuçta bunların toplamı, bizi daha genel bir teoriye sunmasıdır. Mesela Said Nefisi, Dari (Farsça) dilinin asıl vatanının Horasan ve Mavral ün-nehr olduğunu, Pehlevi dilinin ise başka bir bölgede olduğunu söylerken, Ya da Dr. Şehrani bugüne kadar hiçbir milletin ana dilinin Farsça-Darice olmadığını yazdığına, aslında bu teoriler bu alanda bir ömür boyu süren çabaların sonucudur. Teoriler konusu bir yana, önemli istatistiksel sonuçlar için de böyle bir durum söz konusudur. Örneğin N. hanleri, Farsça'da 200'den fazla basit ve türeme kabiliyeti olan fiilin bulunmadığı sonucuna vardığında aslında bu sonuç onun hayatının hasilidir. Ve onlara benzer şekilde Bu makalenin yazarı türkçe Erk sözlüğünde 2.500 basit fiil ve toplam 26.000 geçişli ve türeme kabiliyeti olan türkçe fiil bulunduğunda, bu bulgu aslında bu sözlüğün hazırlanmasında 15 yıllık bir çalışmanın sonucuydu. Bunları söylemenin anlamı şu ki, bu teorilerin her biri üzerinde uzun bir çalışma çabasının sonucudur ve belki bu teorilere ulaşmak için araştırılmış ve kitaplar yazılmıştır, ancak burada 16'ya yakın teori özet olarak verilmektedir, ve şunların sonucu olarak daha genel bir teori sunulmağa çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: dil gelişimi, dil oluşumu, dış ad, iç ad, Saverleşme, Pidginleşme (picinleşme), Kreolleşme (Kreolizasyon, creolization), melez dil, yığma dil, kısır dil, gramer cinsiyeti, Türkçe, Esperanto. pers, Pehlevice, Deri, Farsça.

Kısaltılmalar: (tr:türkçe. fa:farsça. ing:ingilizce. ar: arapça. S.:sayfa. MS: milattan sonra. H.:

CITATION (APA): Ceferli, I. Türkçenin Etkisinde Farsçanın Oluşum Süreci (Fars Dilinin Oluşumu ve 16 Alt Teorisine Bir Bakış). Urmiye: Üç Aylık “Azerbaycan ve Türkiye Tarihi Üzerine Araştırmalar” Uzmanlık Dergi, yıl 01, sayı 02, kış 2024, ISSN: 3041-8690.

مقدمه:

در این مقاله ضمن پرداختن به تأثیر متقابل زبان‌های ترکی، عربی و فارسی که بیشترین آثار مکتوب در علوم اسلامی را دارند، نحوه تشکل زبان فارسی تحت تأثیر زبان ترکی نیز مورد کنکاش قرار می‌گیرد. سوال این است:

آیا در گذشته حاکمان ترک اهمیتی به زبان ترکی نمی‌دادند؟ این سوال از دو جهت قابل تأمل است.

(۱) نگاه تاریخی به زبان: آن زمان مفهوم و تعریف زبان رسمی به معنی امروزه وجود نداشت. نمی‌توان گفت که یک زبان از نظر سیاسی حمایت می‌شد و زبان‌های دیگر مستثنی شده اند. [ماخذ ۱]

به گفته عثمان توران حتی در قرن یازده خاقان‌های ترک از کاشغر تا چین علیا از زبان ترکی اویغوری استفاده می‌کردند، چینی‌ها و سایر اقوام شرقی نامه‌های خود را به ترکان با این خط می‌نوشتند. به گفته بیهقی، زبان درباری غزنه و نامه‌های آمده از طرف قراخانیان به ترکی اویغوری بوده است. سلجوقیان نیز از هر سه زبان استفاده می‌کردند، زبان عربی زبان علم و دین، فارسی زبان ادب و دولت، ترکی زبان دربار و ارتش، ملکشاه به فارسی شعر می‌گفت و نامه‌هایی به ترکی می‌نوشت. [ماخذ ۱]

(۲) - در حالی که زبان عربی در زمینه‌های دینی، فقهی، حقوقی، ادبی و شعر عروض قوی بود، زبان پهلوی در این وضعیت نبود و در ترکی نیز هرچند در وزن هجا، اشعاری سروده می‌شد ولی در زمینه فقهی و حقوقی پیشرفت قابل ملاحظه‌ای نشده بود. بدین سببها:

- بنا بر نوشته‌های الفهرست، فتوح البلدان، العقد الفريد، در قرن اول هجری، به فرمان خلیفه عبدالملک بن مروان (هـ ۶۵-۸۶ م. ۷۰۵-۶۸۵)، و حجاج بن یوسف (هـ ۴۱-۹۵ م. ۶۶۱-۷۱۴) در کارهای دیوانی، زبان عربی جایگزین زبانهای پهلوی، رومی، قبطی شد (ماخذ: خانلری، دهخدا...)

- با گسترش سرزمین‌های تحت حکومت اسلامی، دو قوم بزرگ و زبان‌های آنها (فارس و ترک) به دو دلیل قدرت گرفتند. اولی رشد حسنّ ملی به دلیل تلاش اعراب برای ایجاد برتری، و دومی به دلیل دشواری زبان عربی بود.

عامل دوم را حتی مقام‌های ارشد دیوانی نیز مورد اشاره قرار داده اند. به عنوان نمونه تاریخ غنّبی (تاریخ یمینی، وفات مؤلف: ۴۲۷/۱۰۳۵، مُسامره‌الاخبار و مسایره‌الاخبار، قرن ۱۳ میلادی) می‌نویسد: در دوره سلجوقیان، در دوره صدارت صاحب فخرالدین علی، برای اینکه مسائل دیوانی از فهم و استعداد ایشان دور نباشد، زبان دیوان را از عربی به فارسی برگرداند. در گنیا نیز محمد بیگ ابن قارامان (۱۲۷۷/۵/۱۵) زبان ترکی را به عنوان زبان رسمی دیوانی اعلام می‌کند. [ماخذ ۱]

اولین آثار در زبان فارسی: بعد از اسلام احیای زبان فارسی ۳ تا ۴ قرن طول می‌کشد، اولین آثار در قرن ۱۰ نوشته می‌شود: شهید بلخی (متوفی ۹۳۷ م)، رودکی سمرقندی (متوفی ۹۴۱ م)، شاهنامه ابومنصور (۹۷۵ م)، فردوسی (۱۰۱۰ م). در این عصر چند بیتتی نیز به حنظل بادغیسی که در قرن ۹ می‌زیست نسبت داده می‌شود.

اولین آثار در زبان ترکی: اگرچه در ترکی نوشته‌های الفبای اورخون و اویغوری وجود دارد، اما نوشته‌های اسلامی متعلق به بعد قرن دهم میلادی می‌باشد.

● در شرق، اثر ابن سینا (۹۸۰-۱۰۳۷ م) به زبان ترکی در کتابخانه خدیویه قاهره نگهداری می‌شود. در 'فهرست المخطوطات الفارسیه' می‌نویسد: 'اشعار ابن‌سینا و هی اشعار عربیه و فارسیه و ترکیه'.

■ ابوسعید ابوالخیر (خراسان، ۹۶۷-۱۰۴۹ م) به ترکی رباعی می‌گوید: به عنوان نمونه (کتابخانه‌ی مجلس شورای اسلامی ایران شماره ۲ مجلس سنا، شماره‌ی نسخه ۱۱۴۹ صفحه ۲۷۵)

[یلدا کچسی شمع شبستان ایتکن، بیر لحظه عالمی گلستان ایتکن.

بیر مشکل ایشم دوشیدور آسان ایتکن، ای بارچهلرینک مشکُلن آسان ایتکن.]

(معنی شعر: شب یلدا را روشن کن، در یک آن عالم را گلستان کن)

(مشکلی پیش آمده آسان کن، ای که مشکل همه را آسان می‌کنی)

■ یوسف خاص حاجب (۱۰۱۹-۱۰۷۹ م) کتاب قوتادغوبیلیک (۱۰۷۰ م) را می‌نویسد.

■ محمود کاشغری: (۱۰۰۸-۱۱۰۲ م)، دیوان لغات ترک (۱۰۷۲ م) را می‌نویسد.

■ احمد یسوی، دیوان حکمت (۱۱۰۳-۱۱۶۶ م). احمد ادیب (۱۲ م) عتبه الحقایق را می‌نویسد.

● در غرب (در آذربایجان): دده قورقود نوشته می‌شود: شامل جمشیدوف، و حسین محمدخانی (گونئیلی)، بر مبنای نوشته تمت آخر کتاب، سال (هـ ۴۴۴، ۱۰۵۲ میلادی) را به عنوان سال کتابت ذکر می‌کنند.

■ سهروردی (۱۱۵۴-۱۱۹۱) شعری به ترکی می‌نویسد: [ماخذ ۴۴]

[بیت ۲) کیمینسه مقصده قاصد دوشوبدور، گرک گنتسین بونو اونا ائشیتدور.]

(۲) کسی که مقصدی را در هدف خود قرار داده، باید طی مسیر نماید و این را به او گوشزد کن.

■ حسن اوغلو (اسفراین قرن ۱۳ م.) در خراسان شعر ترکی می‌سراید، در تبریز فرهنگ صحاح‌العجم نوشته می‌شود، در قزوین افتخاردین محمد بکری، کتاب کلیله دمنه، و سندبادنامه را به ترکی ترجمه می‌کند (۱۱۹۰-۱۲۸۰ م) (هـ ۵۸۵-۶۶۷۸). (نصیر باکویی، قاضی برهان‌الدین، عمادالدین نسیمی اشعار و دیوان ترکی می‌نویسند (حسن رفیعی)

-عدنان کارا اسماعیل اوغلو در نوشته خود چنین بیان می‌کند: حدود ۴ قرن، عربی به عنوان زبان دینی، اداری، علمی و ادبی بود در این دوره زبان‌های ترکان و فارسها، دستخوش تغییر و تحولات بزرگی می‌شود، در این دوره گرچه در زبان ترکی تغییرات و دگرگونی هایی به وجود آمده است، اما بیشترین تغییر و تحول در زبان فارسی اتفاق می‌افتد. [منبع ۱]

۱- دلایل عقلانی پیدایش زبان فارسی به عنوان زبانی جدید، ساده و ترکیبی (ریخته)

بر مبنای مطالب مقدمه، این سوال پیش می‌آید، چرا ترک‌ها که در گذشته دارای خط و کتابت بودند، فارسی را اینقدر مورد حمایت قرار دادند؟ در حالیکه حتی یک خط نوشته یا شعر قبل از قرن نهم و دهم هجری در زبان فارسی وجود ندارد. دلایل را می‌توان به شرح زیر بیان کرد:

(۱)- در زبان فارسی قبل از قرن نهم هجری حتی یک بیت و یک سطر نوشته وجود ندارد.

(۲)- فارسی از یک سو زبان ترکیبی (ریخته) و در عین حال ساده بود.

(۳)- این زبان در محیط دربار به عنوان زبان ارتباطی ساده بین مقامات مناطق مختلف، تجار و مالکان بزرگ مورد حمایت دربار قرار گرفت.

(۴) فارسی به عنوان زبان جدید، زبان هیچ قومی محسوب نمی‌شد. و بدین سبب هم از طرف مقامات و پیشروان ترک و هم عرب حمایت می‌شد.

(۵)- با توجه به اینکه زبانهای آریایی نواحی اطراف مثل پهلوی، ختنی، سغدی، و بعدها لری، مازنی، گیلکی، بلوچی و کردی، از نظر نوشتاری و کتابت عقب مانده بودند و دیگر اینکه با توجه به نزدیک بودن کلمات تازه ساخته شده زبان فارسی به زبان آنها، زبان فارسی توانست به راحتی بر این زبانها سوار شده و مورد حمایت این اقوام قرار بگیرد. [ماخذ: کتاب پروسه تشکل زبان فارسی]

(۶)- به دلایل فوق باید یک برهان روانشناختی نیز اضافه گردد، دولتمردان حاکم برای اینکه بتوانند در مواردی خود را از مردم عادی متمایز کرده و برتری خود را برخ آنها بکشند، زبان درباری ویا دری-فارسی را که زبان هیچ قومی محسوب نمی‌شود به عنوان زبان برتر حمایت کرده بر آن تکیه می‌نمودند، همانگونه که نخبگان روسی عموماً در دوره تزار و قرون وسطا به زبان فرانسه صحبت می‌کردند و آن را عامل برتری میدانستند. چنین پدیده‌ای در میان حاکمان ترک بعد از اسلام و حتی دوره قاجار نیز قابل مشاهده است، شعر معجز شاهی بر این مدّعاست.

[دوین شعر بیله بیر نامه آپاریم شاه ایران، دندی تورکو نمی‌دانم، مرا تو بچه پنداری.

اؤزو تورک اوغلو تورک، آما دئییر تورکو جهالتدیر. خدایا مضمحل قیل تخت دن بو آل قاجاری.]

ترجمه: دیروز نامه ای با شعر به شاه ایران بردم، گفت من ترکی نمی‌دانم تو مرا بچه می‌پنداری؟.

خودش ترک و پسر ترک، اما می‌گوید ترکی جهالتست. خدا مضمحل کن این آل قاجار را.)

۲- برهان توازن جمعیتی منطقه در زمان تشکيل زبان فارسی

۲-۱- نفوس جمعت عرب در منطقه

(۱) با توجه به تحقیقات انجام شده (ماخذ ۳۶ و ۴۱)، پر بودن زبان فارسی از واژه‌های عربی، فقط با حضور جمعیت عرب در نزدیکی یا همسایگی چنین قومی قابل توضیح است. در اکثر کتب تاریخی آمده که از زمان ظهور اسلام، اقوام مختلف عرب به ماوراءالنهر آمده و یا کوچانده شده‌اند: مثلاً در کتاب «تاریخ ایران، منصور جدی» آمده است: جمعیت اعراب در منطقه ماوراءالنهر و خراسان در ۷۱۵ میلادی (۹۶ ق.) چنین بود: جمعیت بصره ۹۰۰۰ نفر، قبیله بکر ۷۰۰۰، تمیم ۱۰۰۰۰، عبدالقیس ۴۰۰۰، آزد ۱۰۰۰۰، کوفی ۷۰۰۰ نفر. همچنین باید به این اقوام ۷۰۰۰ نفر موالی را نیز بیفزاییم. طبیعتاً چنانچه جمعیت کم آن زمان را در نظر بگیریم، جمعیت عرب منطقه رقم قابل ملاحظه‌ای بوده است.

(۲) از سوی دیگر، ویژگی خاص واژه‌های عربی در فارسی و تفاوت آن با زبان عربی‌های دیگر نشان می‌دهد که این جمعیت، جماعتی عرب با گویش خاصی بودند. مثلاً انقلاب در فارسی به معنی شورش و خیزش اجتماعی می‌باشد در حالیکه در عربی مرسوم معنی کودتا می‌دهد، تعارف در عربی به معنی شناختن همدیگر بوده ولی در فارسی در معنی دعوت غیر جدی و حتی دروغین بکار می‌رود و یا عکاس در فارسی تصویر بردار است در حالیکه در عربی به آن المصور می‌گویند. این موارد با تفصیل بیشتر در بند «۶-براهین زبان شناختی» آمده است. [ماخذ ۳۴]

۲-۲- جمعیت ترک در منطقه: اولین کتابی که در مورد بخارا نوشته شده، کتاب «تاریخ بخارا» ی نرشخی (هـ. ۳۲۰، ۹۳۲ میلادی) است که در آن می‌نویسد: «محلّی که در حال حاضر بخارا نامیده می‌شود، نیز از آب و علف بود، چون آنجا و نواحی سمرقند پر از برف بود... از ترکستان عده‌ای به اینجا آمدند، در اینجا درخت و شکار بسیار بود، پسندیدند و ساکن شدند.

- آن زمان در این منطقه هیاتله و هیتال ها و هزاره ها از اقوام ترک بودند که در کتب تاریخی مختلف نام برده می‌شود.

۳-۲- جمعیت سغدی در منطقه: مردم سغد در مناطقی به مرکزیت سمرقند زندگی می‌کردند و در رونق جاده ابریشم و تجارت نقش زیادی داشت. سغدی زبانی متعلق به جناح شرقی زبانهای آریایی در نواحی بین دو رود سیحون و جیحون بود. این سخنان متعلق به دکتر بدر الزمان قریب است که بیشترین تحقیق را بر روی این قوم به عمل آورده است [منبع: زهره زرشناس، ۱۳۷۴].

۳-براهین نقلی در مورد جدید و ریخته بودن زبان فارسی

۳-۱- پیشقراولی ابوالقاسم فردوسی، در بیان تشگل دری و فارسی

اشعار فردوسی (م. ۹۴۰-۱۰۲۵) در مورد چگونگی و تاریخ بوجود آمدن زبان دری فارسی، عملاً سندی تاریخی مهم در تایید آمیخته و ریخته بودن این زبان می‌باشد.

عمر سعد و قاس را با سپاه، فرستاد تا جنگ جوید ز شاه،

برین گونه تا ماه بگذشت سی، همی رزم جستند در قادسی،

بر ایرانیان زار و گریان شدم، ز ساسانیان نیز بریان شدم...

برین سالیان چار صد بگذرد،
کزین تخمه گیتی کسی نشمرد...

ز دهقان (ز ایران) و از ترک و از تازیان،
نژادی پدید آید اندر میان،

نه دهقان نه ترک و نه تازی بود،
سخن ها به کردار بازی بود!

فردوسی در اشعارش ابتدا وقایع تاریخی را که منجر به تشکیل زبان فارسی شده را می‌نویسد و می‌گوید که بعد از جنگ قادسیه، ساسانیان از صفحه روزگار حذف شدند و در طول ۴۰۰ سال بعد، از دهقانان (در اینجا منظور اقوام منسوب به ساسانیان) و از ترک و تازی، زبانی جدید بوجود آمد.

البته فردوسی در اینجا اختلاط قومی را بیشتر مد نظر دارد و قوم مختلط است که زبانی آمیخته و ریخته جدیدی را بوجود می‌آورند که این زبان عملاً نوعی بازی زبانی بوده است و چنانچه می‌گوید «سخن ها به کردار بازی بود». به بیان امروزی باید گفت که فردوسی نیز در آن زمان متوجه این موضوع بوده است این زبان بیشتر یک زبان کرئول (creole) می‌باشد که فاقد خصوصیات یک زبان طبیعی بوده و زبانی ساختگی بوده و شبیه یک بازی می‌باشد. البته فردوسی در اشعاری دیگر نام این زبان را بطور کامل بیان می‌دارد، چنانچه می‌گوید: [ماخذ ۲۱: ص. ۶۴]

به تازی همی بود تا گاه نصر،
بدانگه که شد در جهان‌شاه نصر.

بفرمود تا پارسی و دری،
نبشتند و کوتاه شد داورى.

۲-۳- کلمه فارسی و دری در منابع فارسی

در اشعار کلاسیک فارسی، زبان دری و فارسی به یک زبان واحد اطلاق می‌گردد. در نمونه اشعار زیر به این موضوع اشاره می‌شود: (اشعار فردوسی در بند قبلی مورد اشاره قرار گرفت.)

ناصر خسرو: من آنم که در پای خوکان نریزم، مر این قیمتی دُرّ لفظ دری را،

سخن را نشان جست بر رهبری، ز یونانی و پهلوی و دری، (پهلوی و دری دوزبان جداگانه است.)

نظامی: نظامی " که نظم دری کار اوست، دری نظم کردن سزاوار اوست.

زان سخنها که تازیست و دری، در سواد بخاری و طبری،

فرخی: اندر عرب درّ عربی گویی او گشاد، او باز کرد پارسیان را در دری،

خاقانی: دید مرا گرفته لب آتش پارسی زتب، نطق من آب تازیان برده به نکته دری،

چون به تازی و دری یاد افاضل گذرد، نام خویش افسر دیوان به خراسان یابم،

حافظ: چو عندلیب فصاحت فروشد ای حافظ، تو قدر او به سخن گفتن دری بشکن،

سنایی: باشرف گشتی چو تاج اصفهانت جلوه کرد، پیش تخت تاجداران لفظ تازی و دری،

نجیب الدین جُربادقانی:

طبعش از شعر دری گرچه تحاشی کرده است، کی نباشد شرف بنده به تازی و دری،

قطران تبریزی: گر مرا بر شعرگویان جهان رشک آمدی، من در شعر دری برشاعران نگشادمی،

واصل: دراج در نظم دری سفت و فاخته، سر کرد عاشقانه غزل‌های پهلوی،

عنصری: آیا به فعل تو نیکو شده معانی خیر، و یا به لفظ تو شیرین شده زبان دری،

شمس طبسی: نیست عجب گر شود عیسی تازی زبان، از پی گفتار او عاشق شعر دری،

سوزنی: صفات روی تو آسان بود مرا گفتن، گهی با لفظ دری و گهی به شعر دری،

جبلی: پیوسته به الفاظ دری وصف تو گویم، چون مدح خداوند به الفاظ حجازی،

انوری: طمع بگشاید ز شرح و بسط او جذر اصم، چون زبان نطق بگشاید به الفاظ دری،

معزی: دست رادش در دهانم درّ دریایی نهاد، چون بباید از زبانم پیش او درّ دری،

سعدی: هزار بلبل دستان سرای عاشق را، بباید از تو سخن گفتن دری آموخت،

لادری: گر حمد تو بر قبله ابدال نگارند، خواند به نماز اندر شعردری ابدال،

اقبال: گرچه هندی در عذوبت شکر است، طرز گفتار دری شیرین تر ست،

خلیلی: دری گویم، دری آن من است، این زبان، ارث نیاکان من است.

۳-۳- ایجاد زبان فارسی در قرن دهم در خراسان و ماورالنهر جدا از زبان پهلوی به اعتراف زبان شناسان فارس آریاگرا

در این بخش، نمونه‌هایی از سخنان متخصصان پارسی که عموماً آریاگرا هستند در مورد پیدایش زبان فارسی در نواحی خراسان و ماورالنهر آورده می‌شود:

▪ دکتر نادر وزین پور: زبان فارسی در زمان سامانیان و غزنویان عموماً در خراسان مورد تکلم واقع می‌شد و اصلاً لهجه فارسی دری (منظور زبان فارسی-دری) لهجه مردم شرق ایران بود [کتاب تاریخ ادبیات و تحول اندیشه در زبان فارسی]. ص ۴۲-۴۱]

دکتر نادر وزین پور کتاب تاریخ ادبیات.... ص ۴۲_ ۴۱

اختصاصات زبان فارسی در ترنهای پنجم تا هفتم
۱- زبان فارسی در دوره سامانیان و غزنویان غالباً در خراسان مورد تکلم واقع
میشد و اصلاً لهجه فارسی دری لهجه مرز شرق ایران بود اما در دوره ای که

- فروزانفر، زرین کوب و دیگران: زبان دری زبان مردم بلخ و خراسان بود... [قرائت فارسی و تاریخ ادبیات برای سال چهارم دبیرستانها، چاپ ۱۳۳۵. ص ۶]
- سعید نفیسی: به نظر من وطن واقعی زبان دری (فارسی) خراسان و ماورالنهر است و مرزهای جنوبی آن شهرهای نیشابور و گرگان بود. زبان مردم در شمال، جنوب، غرب و مرکز ایران پهلوی بود. [مقاله روش تجدد در زبان و ادبیات فارسی، مجله آینده، شماره ۱، ۱۳۲۳، ص ۹۲-۹۱].
- و باز می‌گوید: زبان فارسی رایج در بخارا و سمرقند ترکیبی از زبانهای عربی و سغدی و خوارزمی بود که در ماورالنهر و دربار سامانیان ایجاد شده بود. (کتاب محیط زندگی و احوال و اشعار رودکی).
- دکتر حیدری ملایری به عنوان زبان شناس در ویدئویی محل تشکیل زبان دری (فارسی) را خراسان می‌داند، همچنین متنی نمونه از زبان پهلوی را در آن ویدئو می‌خواند که یافتن نقطه مشترک بین این واژه ها و زبان فارسی دشوار به نظر می‌رسد.
- عبدالحی حبیب (۱۹۱۰-۱۹۸۴) یکی از کارشناسان زبان پشتون چنین می‌گوید: زبان دری (فارسی) از پهلوی زاده نشده است و کتیبه‌های سنگی یافت شده آن را ثابت می‌کند.
- پروفسور عبدالاحمد جاوید کارشناس زبان فارسی می‌گوید: فارسی در قرن سوم در منطقه بلخ، بخارا، هرات و سیستان پدید آمد و پیش از آن حتی یک بیت شعر، رساله و کتاب در این زبان دیده نشده است، و نمی‌تواند جز این باشد.
- ملک‌الشعرا بهار: زبان دری فارسی در واقع زبان ماورالنهر، سمرقند و بخارا یعنی محل زندگی تاجیک ها بوده است (سال ۱۳۳۰ شمسی).
- محمود افشار (سال ۱۳۷۲-۱۳۶۲ شمسی) نوشته است: زبان فارسی قبل از ایران به منطقه افغانستان و تاجیکستان تعلق دارد و محل پیدایش آن خراسان قدیم و افغانستان و ماورالنهر و بلخ و غزنه بوده است.
- بهرام نورمحمدی می‌گوید: پهلوی و دری دو زبان موازی بودند که اولی در استان فارس، دومی در افغانستان و ماورالنهر ظاهر شد.

■ ذبیح الله صفا در کتاب «تاریخ ادبیات ایران» می‌نویسد: زبان فارسی متعلق به منطقه فارس کنونی نیست، چنین تصویری، فکری باطل است، و ناشی از جهل و نادانی است.

■ پرویز ناتل خانلری (کارشناس زبان فارسی، ۱۳۴۷) می‌گوید: خاستگاه فارسی در ابتدا، شرق و شمال شرق ایران بوده است.

در این راستا می‌توان از متخصصان زبان دری و فارسی دیگری نیز در ایران و افغانستان نام برد که از جمله آنها می‌توان به دکتر رازق روبین، مصطفی عمرزی، سعید مخدوم رهین و ... اشاره کرد.

■ تعلق نداشتن زبان فارسی به منطقه ای که به استان فارس کنونی معروف است، در اشعار حافظ شاعر معروف نیز دیده می‌شود، یعنی حتی در قرن هشتم هجری، زبان شیراز و ایالت فارس، زبان فارسی نبوده است: «ز شعر دلکش حافظ کسی شود آگاه، که لطف طبع و سخن گفتن دری داند.»

■ دکتر شهرانی* در کتاب «زبان فارسی» می‌نویسد: [منبع ۲۱، ص. ۹۲]

تا کنون زبان مادری هیچ ملتی دری (فارسی) نبوده است، این زبان فقط در مکتبخانه و مدارس تحصیل می‌شد. مشابه این به زبان اردو، زبان ریخته می‌گفتند که در زمان تیموریان اردو نامیده شد. اما این زبان نتوانست مانند زبان دری گسترش یابد، تنها در پاکستان برای خود جایی باز کرد. زمانی در بنگلادش هم خواسته شد که اجباری شود، اما مردم اعتراض کردند و اوضاع برعکس شد. و بنگلادشی ها زبان مادری خود را رسمی کردند. این موضوع بیانگر قدر و سرنوشت مشابه زبان دری (فارسی) و زبان اردو می‌باشد. باز هم شهرانی در همانجا می‌گوید: «اگر ترک‌های فارسی گوی را از ادبیات ایران خارج کنیم، فقط حافظ و سعدی و شاعران بسیار اندک می‌ماند. و البته حافظ و سعدی نیز اشعار خود را به (اتابک سعد) و شهریاران ترک سروده اند.

[* -دکتر عنایت الله شهرانی ۲۹ نوامبر ۱۹۴۲ در ولایت بدخشان افغانستان متولد شد. وی در سال ۱۹۶۲ از دانشکده تعلیم و تربیت دانشگاه کابل فارغ التحصیل و در سال ۱۹۷۱ استادیار دانشگاه تعلیم و تربیت شد. او سپس در ۱۹۸۲ به آریزونا، آمریکا رفت و بعد از سه سال دکتری رشته تعلیم و تربیت را کسب کرد. شهرانی در سال ۱۹۹۲ رئیس بخش مطالعات آسیای مرکزی در دانشگاه بین المللی اسلام آباد شد، اما در ۱۹۹۵ به آمریکا بازگشت به تالیف و تحقیق در بلامینگتن ایندیانا آمریکا مشغول شد.

[<http://farabiaward.ir/conf14/files/site1/najafi>]

نقل قولهای متعدد از کارشناسانی زبان فارسی که عموماً تفکری آریاگرایانه و ضد ترک دارند نشان می‌دهد که آنها نیز به این نتیجه رسیده اند زبان فارسی ادامه فارسی باستان و پهلوی نیست.

(۱) - از نظر تاریخی، فارسی و پهلوی به عنوان دو زبان جداگانه در یک زمان زندگی می‌کردند.

(۲) - از نظر جغرافیایی در ماورالنهر فارسی، و در مرکز و غرب ایران (بین النهرین) پهلوی کاربرد داشت.

۴- برهان تاریخی، رابطه سامانیان با دیگر ائتتیک ها

شعوبیه جدید از یک سو می‌خواهد ظهور ادبیات فارسی را به سامانیان پیوند دهد و از سوی دیگر سعی دارد پارسی بودن سامانیان را ثابت کند. دلیل اصلی این کار تلاش برای در سایه انداختن شبهه ایجاد زبان فارسی در نتیجه آمیختگی چند زبان منطقه بوده و در عین حال می‌خواهد این تصور را ایجاد نماید که زبان فارسی زبانی ایجاد شده و جدید نبوده بلکه ادامه زبان پهلوی است که سامانیان در رونق آن نقش بسزایی داشتند.

دلایل شعوبیه در مورد فارس بودن سامانیان پایه منطقی ندارد، زیرا همان دلایلی که دال بر ترک بودن غزنوی ها می‌باشد در مورد سامانیان نیز صادق است:

(۱)- به گفته نرشخی، ترکان همانگونه که بخارا را ایجاد کردند سمرقند را نیز بوجود آوردند.

(۲)- نرشخی شجره نامه سامانیان را چنین آورده است: سامان خداده بن خامتا بن نوش بن طمغاسب (سامان بن حسمان بن طغات/ توغان) شادل بن بهرام چوبین بن بهرام حسیس و.../

- به طور کلی در آن زمان تعیین شجره نامه برای بیش از ۳-۴ نسل گذشته امکان پذیر نبود لذا عملاً این شجره نامه نیز، قبل از ۳-۴ نسل، جعلی می‌باشد، زیرا بین توغان و بهرام چوبین ۲۰۰ سال فاصله وجود دارد. بهرام چوبین به عنوان فرمانده اشکانی. در سال ۵۹۰ بر ضد ساسانیان قیام می‌کند، می‌توان گفت که شجره نامه صحیح در اینجا سامان بن خامتا/جثمان، طوغان/ طمغات» و بطور دقیقتر همان سامان می‌باشد. در شجره نامه فوق کلمه توغان نیازی به توضیح بیشتر ندارد و این کلمه در ترکی مفهوم زاینده‌گی و آفرینندگی دارد. [منبع ۱۰]

همچنین با توجه به مآخذ فوق به گفته دکتر لقمان بایماتوف، سامان نام روستایی در نزدیکی سمرقند، بخارا و بلخ در منطقه ترکستان است، [بهرالدین شارق، در کتاب تاریخ مختصر تورکستان جنوبی، منطقه بلخ در افغانستان را یک منطقه ترک نشین نشان می‌دهد، مآخذ: مقدمه ای بر تاریخ]. در همین راستا بنده (نویسنده مقاله، جفرلی) طی بررسی تعداد ۲۳ نام مکان به نام سامان در ایران برخورد کردم که همه آنها در حال حاضر ترک نشین هستند. در منطقه ایران کنونی در اطراف شهرهای شهرکرد، ساوه-نوبران، انزلی-غازیان، گرمی و اردبیل به روستاهایی به همین نام برمیخوریم و در نزدیکی اصفهان نیز شهر بزرگی به نام سامان داریم که ترک نشین است، در تبریز نیز میدان معروفی به نام سامان (سامان میدانی) وجود دارد در نزدیکی شهرهای سراب، مراغه و ساوه به کوههایی با این نام مواجه می‌شویم. [مآخذ ۱۲: ارک سوزلویو]

▪ با نگاهی به نام کوهها، اینکه آنها در نزدیکی شهرهای ترک نشین قرار گرفته اند نشان می‌دهد که این نامها را اهالی ترک به این کوهها داده اند، در مورد اسامی روستاها نیز همین وضعیت وجود دارد. البته در نزدیکی شاه آباد، لار، کرمان شهادت نیز به نام روستا به نام برخورد می‌شود.

با توجه به مطالب فوق فرم و معنای کلمه سامان در نام سامانیان نیز جدا از نامهای موجود نخواهد بود و سامان تاریخ گذشته نیز جدا از اقوام ترک نخواهد بود.

-لغت سامان در زبان ترکی یک کلمه ریشه دار میباشد امروزه این کلمه در معنی کاه و ساقه‌های خرد شده غلات بکار برده میشود، این لغت یکی از واژه‌های بسیار قدیمی زبان ترکی میباشد، در کتاب دیوان لغات ترک و سنگلاخ آمده است در دیوان لغات، «آم سَم» و همچنین فعل «ساملاماق» به معنی «درمان کردن» آمده است همچنین لغات «سمریمک، سمریشمک، سمریتمک» به معنی پروریدن و تغذیه کردن و چاق نمودن گوسفند آمده است و کلمه «سمیز» به مفهوم چاق و گوشتی آمده است، از این معانی چنین بر می‌آید که واژه سَم/سام مفهوم آذوقه داشته و به غذای پرورنده و تغذیه کننده گفته میشود و لغت سامان نیز به همین مفهوم وابسته است،

(۳)-شعوبیه معمولا وجود شعرای فارسی گوی را دلیلی بر فارس بودن سامانیان قلمداد می‌کند در اینحال باید گفت که غزنویان و سلجوقیان باید بیشتر از سامانیان فارس باشند در حالیکه چنین نبوده است. به عبارت دیگر حمایت دربارهای آن زمان از شاعران فارسی گوی نه بدلیل فارس بودنشان بلکه بدلیل دیگری بود که ذیلا می‌آید.

(۴)- در کتاب جامع التواریخ نوشته شیخ فضل الله نیز عبارت معنی دار جالبی در مورد سامانیان نوشته شده است، مطلب کتاب بسیار گویا بوده و نیاز به تفسیر زیادی ندارد. و بیانگر مطالبی است که در بالا قید شده است. [جامع التواریخ: بسیعی و اهتام احمد آتش، ۱۳۶۲، تهران، دنیای کتاب، صفحه ۳]

«پیش ازین در تاریخ أغوز پسر دیب یاقوی [یابغو] آمده است که اولاد و اعقاب او بطنا پادشاه بودند، تا بزمان رسالت و مبعث سید المرسلین و خاتم النبیین محمد مصطفی صل الله علیه و علی آله اجمعین، طغزل بشهر مرو مدت بیست سال پادشاهی کرد، و بعد از وفات او برادرش توقاق بجای او بنشست، هفت سال او نیز پادشاهی کرد، و معاصر صحابه بود، رضون الله علیهم اجمعین، چون وفات یافت دوقور یاقوی [دوغور یابغو] را بیادشاهی برداشتند، او دوازده سال تمام پادشاهی کرد، بعد از حادثه او سامان یاقوی [سامان یابغو] یعنی اصیل زاده را بیادشاهی برداشتند بولایت ماورالنهر، و او آنست که تازیکان او را سامان خدا گفتند که پدر جمله سامانیان است، بعد از او اغم یاقوی را پادشاهی دادند، بعد از او کوکم یاقوی پادشاه شد...»

-بجز دلایل فوق به این نکته اشاره میشود که در دربار سامانیان قریب به اتفاق فرماندهان مثل سیمجور و پسرش ابراهیم، تاش/تش، بگتوزون، خوجا فایق، از مملوکان ترک بوده است و این موضوع نشاندهنده وجود ارتباط نزدیک در بین خانواده سامانیان و اقوام ترک بوده است و این نظم و ارتباط به قدری قوی و طبیعی بوده است که این الگو نسخه برداری شده و عینا در دربار حکومت عباسی مورد استفاده قرار گرفت.

(۵)-نهایت اینکه در زمان سامانیان و قبل از آن قومی به نام فارس وجود نداشت که ما سامانیان را بدانها منسوب کنیم. لذا از این جهت نیز تضاد فکری در تبلیغات شعوبیه ملاحظه می‌گردد. در هر حال این مطلب، به عنوان یک موضوع تاریخی ارائه می‌گردد زیرا منسوب نمودن سامانیان به فارسها فاقد دلایل تاریخی می‌باشد البته این مسئله در عین حال یک موضوع روانشناختی شعوبیه نیز هست. چونکه آریاگرایان بدون دلایل منطقی و تاریخی و صرفا با در دست گرفتن امکانات مالی و ارتباطی کشور، با تبلیغات گسترده تلاش دارند به هر صورتی است این سلسله را غیر تُرک نشان داده و فارس بودن آنها را غیر قابل شک و شبهه جلوه دهند.

۵-برهان نام خارجی و جدید بودن زبان فارسی

اسامی قومی (Ethnonyms) از نام بیرونی و درونی تشکیل می‌شود، نام بیرونی (exonyms) نامی است که از خارج و بیرون از قوم به آنها داده می‌شود و نام داخلی (autonyms or endonyms) نامی است که خود قوم به خودشان می‌گویند. نبود نام درونی، در مورد یک قوم، موجب بوجود آمدن سوالهای مشخصی در مورد آن قوم می‌گردد. [ماخذ ۲، بابک جوانشیر]

▪ زبان دری: هرچند این نام توسط الفهرست، ابن مقفع و سامانیان به کار برده می‌شود، اما معنی «در/ قاپی» و «دربار/ سارای» را می‌دهد، یعنی در آن مقطع هیچ قومی این نام را به نام خود متعلق نمی‌دانند.

▪ پارسی/ زبان فارسی: واژه پارسی یا فارسی در دوره‌های اول اسلام برای این زبان به کار نمی‌رفت، در آن زمان زبان پهلوی بکار می‌رفت، واژه پرس، پارس و فارس برای مردم و کشور به کار می‌رفت. در نامه پیامبر (ص) آمده است: «من محمد رسول الله الا کسری عظیم فارس...»

▪ زبان تاجیکی: دهخدا معنای این کلمه را این گونه می‌آورد: به کودکان عرب که در میان عجم بزرگ می‌شدند تازیک یا تاجیک می‌گفتند همچنین تاجک و تازیک و تاجیک به غیر ترک ها می‌گفتند. یعنی لغت تاجیک نیز یک نام خارجی برای این قوم بوده است.

این موضوع دلیلی بر این مدعاست که دری، فارسی و تاجیکی را هیچ قومی خود بر خودشان ننهادند. در حالت سلبی می‌توان گفت در واقع چنین قومی وجود نداشت که این نامها را بر خود بگذارند.

۶-براهین زبان شناختی

۶-۱-تغییرات زبانی فارسی تحت تاثیر زبان عربی

طبق منابع مختلف (متخصصین علوم داده ایران و ...)، میانگین سهم کلمات عربی در واژگان فارسی ۵۵-۶۰ درصد، ترکی ۱۵-۲۰ درصد، لاتین ۵ درصد، فارسی ۱۵-۲۰ درصد است.

سوال این است در زمانی که سیستم‌های ارتباط جمعی و امکانات اجتماعی اینقدر ضعیف بودند چگونه در همان ابتدای پیدایش نوشته‌های فارسی، ۶۰ درصد دایره لغات را عربی تشکیل می‌داد؟

در حالیکه در زبان ترکی، کلمات دخیل عربی بتدریج صورت گرفت، نسبت واژه‌های عربی در کتاب‌های دده قورقود، قوتادقوبیلیک، دیوان حکمت یسوی بسیار کم (۴-۵ درصد) بود، در دیوان ترکی قاضی برهان الدین، نسیمی در حد متوسط ۳۰ درصد و در فضولی به ۵۰ درصد می‌رسید، این نسبت در نوشته‌های شاعران دیگر و خصوصاً در اشعار عاشقها و در وزنهای هجایی بسیار اندک بود.

- برای یافتن پاسخ، دانستن زبان‌های کرئول و خصوصیات خاص زبان فارسی و بر این مبنا دانستن توازن جمعیتی منطقه در آن زمان ضروری است:

۱- ابتدا اشاره ای به پدیده کرئول شدگی می‌کنیم. در میان بازرگانان و نخبگان منطقه، به صحبت‌ها و گفتارهای اشاره ای، که عموماً از کلمات غیرتصریفی تشکیل میشوند، زبان ساوئر می‌گویند (از واژه اسپانیایی Saver 'دانستن'). این زبان کمی تکامل یافته و به سطح زبان پیجین (انگلیسی pidgin) و سپس به زبان کرئول (انگلیسی creole، اسپانیایی criollo)، تبدیل می‌شود.

در دنیای کنونی به دلایل مختلف اجتماعی و تاریخی می‌توان زبان‌های ترکیبی مختلفی را دید که به سطح زبان مادری رسیده اند، زبان‌های کرئول فرانسوی در هائیتی، مارتینیک، گوادلوپ قابل ملاحظه می‌باشد، در جامائیکا زبان کرئول انگلیسی صحبت می‌شود. زبانهای کرئول پرتغالی و هلندی نیز وجود دارد. [ماخذ ۲، بابک جوانشیر، ص. ۱۲۹]

açıqlamalılı dilbilim terimləri sözlüyü, berkə vardar, babək cavanşir (2018/8/11)

(۲) چنانچه در بخش دلایل جمعیتی اشاره می‌شود ویژگی خاص واژه‌های عربی در فارسی و تفاوت آن با زبان عربیهای مرسوم نشان می‌دهد گویش خاصی از عربی وارد زبان فارسی شده است. به عبارت دیگر در مرحله تشکل زبان فارسی اقوامی عرب با لهجه خاص به منطقه آمده ویا آورده شده اند.

به عنوان نمونه کلمات عربی در فارسی:

(۱) واژه هایی مانند عصر، تاریخ، شهید به همین صورت در زبان عربی عمومی نیز به کار می‌روند.

(۲) -برخی از واژه‌های عربی در فارسی با یک کلمه عربی مجزا دیده می‌شود: حاشیه به جای هامش، جدیدچاپ به جای اعاده‌الطبع، ذخیره به جای احتیاطی، منابع به جای مصادر.

(۳) -گاه معانی مختلف جدا از معانی عربی به کار می‌رود: حریص در عربی در معنای مثبت اشتیاق و در فارسی در معنای منفی طمع بکار می‌رود. جریمه در عربی جنایت، در فارسی غرامت؛ عکس در عربی متضاد، در فارسی تصویر؛ انقلاب در عربی کودتا، در فارسی خیزش و شورش؛ تخلف در عربی پسروی، در فارسی مخالفت؛ تقلب در عربی تغییر و تحول، در فارس تزویر؛ فرض در عربی اجبار، در فارسی احتمال؛ شعور در عربی احساس، در فارسی ادراک معنی می‌دهند؛ و... تعارف، قرار، کثیف، موظف و بسیاری دیگر از اینگونه لغات را می‌توان مثال آورد. [ماخذ ۳: ۴: واژگان تحول‌یافته عربی در فارسی...، ربابه رمضانی، استادیار زبان و ادبیات عربی دانشگاه علامه طباطبائی، تهران]

۶-۲- تغییرات گرامری زبان فارسی تحت تاثیر زبان ترکی

ویژگی‌های اصلی زبان‌های اورال-آلتایی: ویدنرمن (wiedermann استونی ۱۸۳۸) تفاوت زبان ترکی با زبان‌های هند و اروپایی، در ۱۴ ماده به صورت زیر می‌دهد [ماخذ ۲۸، هیئت، سیری در تاریخ و لهجه‌های ترکی ص ۲۶-۲۸]

۱- زبان‌های اورال-آلتای دارای قانون هماهنگی صدا می‌باشند.

۲- در این زبان‌ها تمایز جنسیتی گرامری وجود ندارد. به عنوان مثال در ترکی «او» هم ضمیر مذکر و هم مؤنث است. «او گنج‌دیر». در زبان انگلیسی: «he is young, she is young». در زبان عربی: هو شاب، هی شابة. در زبان فارسی: او جوان است.

■ در بین زبانهای آریایی، زبان هخامنشی و بقول شعبی‌ها پارس باستانی، اوستایی، ختنی، سغدی دارای تمایز جنسیتی گرامری بوده اما زبانهای اشکانی، پهلوی، فارسی بدون جنسیت گراماتیک محسوب می‌شوند. [ماخذ ۲]

عدم وجود ضمایر جنسیتی مذکر و مؤنث در هر دو زبان پهلوی غرب ایران در قبل از اسلام، و زبان فارسی در شرق ایران در سده سوم-چهارم بعد از اسلام، نشان می‌دهد این دو زبان از نظر گرامری و جنسیتی، ساختاری مشابه ترکی پیدا کرده‌اند. در حالیکه در کلیه زبانهای هند-اروپایی و عربی ضمایر بر اساس مذکر و مؤنث تعریف می‌گردد و فقط در زبان ترکی فرقی بین زن و مرد ملاحظه نمی‌گردد.

■ گاه در تحلیلها، با مثال زدن کتاب دده قورقود و شاهنامه فردوسی، تفاوت برخورد به مسئله زن را عموماً به شیوه زندگی قبل و بعد از شهرنشینی پیوند می‌دهند، یعنی برابری زن و مرد را در دده قورقود، به زندگی قبل از شهرنشینی؛ و برخورد مردسالارانه و حتی محقرانه به زن در شاهنامه را، به زندگی شهری ارتباط می‌دهند. تکیه بر این استدلال نوعی تقلیل گرایی است، تمایز جنسیتی گرامری زبانی نیز عامل مهمی در شیوه و رفتار اجتماعی نسبت به موضوع زن و تفاوت آن با مرد محسوب می‌گردد و این موضوع اکنون نیز بوضوح در اجتماع ترکان و آریایی‌ها قابل مشاهده است.

۳- در زبان ترکی حرف تعریف وجود ندارد (متاثر از زبان ترکی در زبان فارسی نیز حرف تعریف وجود ندارد، ولی در زبانهای هند و اروپایی حرف تعریف مشاهده می‌گردد. مثال: کتاب، the book

۴- صرف در زبان ترکی توسط پسوند ها انجام می‌شود.

۵- در صرف اسماء پسوندهای ملکی بکار می‌رود (ترکی: ائویم. فارسی: خانه‌ام و یا خانه‌من. عربی: بیتی. انگلیسی: my (home

۶- اشکال افعال در ترکی غنی و متنوع است.

۷- در زبانهای ترکی برخلاف زبانهای هند-اروپایی، وند (affix) بعد از کلمه می‌آید.

۸- صفات قبل از اسماء می‌آیند. (بویوک داغ؛ کوه بزرگ/ جبل کبیر. / big mountain).

چنین شکلی از صفت و موصوف ترکی، در زبان فارسی نیز راه یافته و کلمات واحد از ترکیب دو کلمه بوجود آمده است مثل: نوروز، بدبخت، خوشنام، نیکونهاد.

۹- در زبانهای ترکی بعد از اعداد علامت جمع نمی‌آید. این قاعده ترکی، زبان فارسی را نیز تحت تأثیر قرار داده‌است، در زبانهای هند-اروپایی چنین نیست (اُچ کتاب، سه کتاب، two books، ثلاثة کُتُب).

۱۰- مقایسه با «مفعولٌ منه، ablatif» صورت می‌گیرد (در ترکی «دن/دان» بکار رفته: «بو اوندان بؤیوکدور». در فارسی «از» بکار می‌رود: «این از آن بزرگتر است»).

۱۱- برای فعل کمکی (معین) به جای «داشتن» از فعل بودن (ایمک) استفاده می‌شود. مثال: ترکی: هوا سو یوقدو. فارسی: هوا سرد است.

۱۲- برای فعل منفی (نفی) علامت خاصی وجود دارد: ترکی: گئتمک، گئتمه‌مک. فارسی: رفتن، نرفتن. للذهاب وعدم الذهاب. to go and not to go

۱۳- در زبان‌های ترکی پسوند سوال وجود دارد (می، مو): ترکی: گئندی می؟ فارسی: آیا رفت؟ did she go? did he go?

۱۴- به جای حروف ربط از اشکال فعل استفاده می‌شود: «گئتمه‌میشدن اؤنجه. فارسی: قبل از رفتن».

■ به گفته دیلاچار، تفاوت اصلی زبان ترکی با زبان‌های هندواروپایی، ترتیب نحوی عناصر جمله (سینتاکس) است. ویژگی‌های التصاقی و هارمونی صوتی کلمات در درجه دوم اهمیت قرار دارند. زبانها را می‌توان از نظر ترتیب جمله (فاعل/s، مفعول/o، فعل/v) به شکل زیر تقسیم نمود، به عنوان مثال: گروه زبانی sov (ترکی، فارسی و...): «علی مکتوب یازدی/ علی نامه نوشت»؛ گروه svo (انگلیسی) «ali wrote e letter»، گروه vso (عربی) «کتب علی مکتوباً». [ماخذ ۲۸]

همانگونه که ملاحظه می‌گردد این قانون مهم زبان ترکی، زبان فارسی را نیز تحت تأثیر قرار داده است، و در حالی که زبان فارسی به گروه هند-اروپایی تعلق دارد، اما شکل نحوی جملات، ساختاری مشابه زبان ترکی پیدا کرده و در گروه زبانی sov قرار گرفته اند.

۷- تأثیر ترکی بر فارسی از نظر گنجینه لغات

۱-۷- اولین لغتنامه‌های نوشته شده به ترکی و فارسی

ابتدا لغتنامه‌هایی که اولین بار در زبانهای ترکی و فارسی نوشته شده آورده می‌شود این اطلاعات، تصویری از حجم و چگونگی ایجاد لغات و مراحل آن را مستقیم و غیرمستقیم نشان می‌دهد.

۱-۱-۷- اولین لغتنامه به زبان ترکی: توسط محمود کاشغری، بنام دیوان لغات ترک (م ۱۰۷۲، ۶۶۴ هجری) نوشته می‌شود. این کتاب شامل ۹۰۰۰ واژه ترکی است که با مشتقاتش ۲۵۰۰۰ لغت را شامل می‌شود، هدف از نوشتن کتاب،

آموزش ترکی به اعراب بوده است. می‌توان گفت تقریباً کلیه لغات کتاب عیناً و یا با تغییرات آوایی در زبان ترکی امروزی کاربرد دارند.

اولین فرهنگ لغت فارسی «لغت فُرس اسدی» (۱۰۸۲-ق. ۴۷۵)، مرکب از حدود ۱۲۰۰ کلمه، عموماً از کلمات فارسی، پهلوی و سغدی و کمی ترکی تشکیل شده است. در این کتاب نیمی از لغات در زبان فارسی امروزه، مرسوم و شناخته شده نیستند.

■ ذکر نکته ای لازم است، عموماً شعوبیه تلاش دارد بعد از «لغت فُرس اسدی»، کتابی به نام تاج المصاDIR (نوشته شده در ۵۳۶ هجری، ۱۱۴۲ م.)، به عنوان فرهنگ فارسی به ابوجعفر بیهقی (متوفی ۵۴۴ ق) نسبت دهند. این کتاب در سال ۱۳۲۰ هجری قمری (۱۹۰۲ م.) در هند چاپ شده است، کتاب نوشته شده توسط ابوجعفر بیهقی، یک فرهنگ لغت عربی به عربی می‌باشد (منبع ۳۸: ص ۶۱) و بعد ها معادل‌های فارسی توسط کاتبان به آن اضافه شده است. تا زمانی که یک مطالعه درست و آکادمیک انجام نشده، نمی‌توان در مورد زمان نگارش اضافات فارسی کتاب، سخن دقیقی بیان نمود. تاج المصاDIR دارای ۱۷۰۰۰ مصدر عربی است، در نسخه‌هایی که دارای اضافات است تلاش شده ۱۷۰۰۰ لغت عربی، حدوداً با ۹۰۰ کلمه فارسی معنی گردد، و بدین منظور از عبارتهای ترکیبی وسیعی استفاده شده که بسیاری از آنها در زبان فارسی کنونی نامفهوم می‌باشد. به عنوان مثال، بیش از ۲۰۰ کلمه با پسوندهای «فا، فرا» درست شده که عموماً معانی شناخته شده ای در زبان فارسی کنونی ندارند (مثلاً: فاکردن، فانیویدن، فارفتن، فراکردن، فرارفتن). به نظر می‌رسد فارسی در این مرحله به نثر تکامل یافته ای نرسیده بود.

اگر مقایسه ای اجمالی داشته باشیم موضوع روشنتر می‌شود، در تاج المصاDIR تنها ۹۰۰ کلمه فارسی در مقابل ۱۷۰۰۰ مصدر عربی استفاده می‌شود، در حالی که در لغت نامه صحاح العجم، در مقابل ۵۰۰۰ کلمه پهلوی-فارسی، حداقل ۴۷۰۰ کلمه ترکی به کار رفته است. در این کتاب واژه‌های که به عنوان لغات زبانهای فارسی و پهلوی داده شده دارای لغات سینونیم و مترادف زیادی هستند که به صورت یک زبان واحد آورده شده اند و اگر این مترادف ها را در نظر بگیریم، تعداد واژه‌های ترکی در همین لغتنامه بسیار بیشتر از مجموع واژه‌های پهلوی و فارسی می‌باشد. [مثلاً کلمه آلچی ترکی با سه واژه لهجه‌های مختلف پهلوی فارسی یعنی «آژه، آهک، صاروج» بیان شده است. ویا ارسلان: شیر، هُزیر.]

در این مورد به نکته دیگری اشاره می‌شود، عدد ۱۷۰۰۰، در نزد شعوبیه قدیم معنای خاصی دارد، انتخاب تعداد ۱۷۰۰۰ کلمه عربی در تاج المصاDIR، و همچنین جمع آوری همین تعداد احادیث در کتاب الکافی شیخ کلینی، و تاکید بر عبارت «الکافی کاف لشیعتنا» توسط تهیه کنندگان کتاب مذکور خیلی تصادفی نخواهد بود. خصوصاً وجود احادیث جعلی دال بر تحریف قرآن، و تاکید بر وجود حجم سه برابری آن نزد اولیاء این قوم، نمی‌تواند با رقم ۱۷۰۰۰ و عزیز شمرده شدن این عدد نزد شعوبیه بی ارتباط باشد. و طبیعتاً جای تحقیق و تفحص را دارد.

۱-۲- دومین فرهنگ لغت ترکی به نام مقدمه الادب توسط زمخشری خوارزمی (م. ۱۱۱۳-۱۱۲۸-ه. ۵۰۶-۵۲۲) نوشته شده است. این کتاب در واقع برای آموزش زبان عربی به ترکان نوشته شده است، کتاب حاوی بیش از ۲۰۰۰۰ کلمه ترکی است (منبع ۲۶: کریمی، ص ۱۵). البته در نسخه‌های بعدی کاتبان معادل‌های فارسی نیز بر آن افزوده اند. به گفته کارشناسان فارسی، این فرهنگ دارای بیش از ۵۰۰۰ کلمه فارسی می‌باشد (منبع ۲۶: کریمی، ص ۲۰).

▪ دومین فرهنگ فارسی به نام فرهنگ قوأس توسط مبارک شاه غزنوی نوشته شده است: (م ۱۳۰۰-ه.ق ۶۹۹). این لغتنامه حدوداً شامل ۱۴۰۰ کلمه است، با توجه به بررسی اولیه که انجام شده (جفرلی)، تقریباً ۳۸۰ کلمه وجود دارد که در حال حاضر در فارسی استفاده نمی‌شود و ۱۲۰ کلمه دارای ریشه ترکی بوده و باقی مانده ۹۰۰ کلمه در فارسی استفاده شده است، البته برخی از آنها به ندرت، و فقط در ادبیات استفاده می‌شوند.

۷-۱-۳- سومین فرهنگ لغت ترکی به نام «تبیان اللغات الترمکی علی لسان قانقیلی» نوشته محمد ابن قیس خوارزمی است. کتاب فرهنگ عربی به ترکی است. هرچند نام آن در کتاب ابن مهنا ذکر شده، اما تاکنون نسخه ای از آن به دست نیامده است. لذا می‌توان گفت عملاً سومین فرهنگ لغت ترکی، صحاح العجم نوشته فخرالدین هندوشاه نجوانی، ادیب و صاحب منصب دولتی در تبریز می‌باشد که در سال (م. ۱۲۷۹-۶۶۷ هـ) می‌نویسد. وی این کتاب را برای آموزش فارسی و پهلوی به ترکان نوشته است، شرح کلیه لغات فارسی- پهلوی و بعضاً عربی تماماً به زبان ترکی آذربایجانی می‌باشد. کتاب به اتابک لرستان بنام نصرت الدین احمد بن یوسف شاه اتحاف شده است. فخرالدین هندوشاه در سال ۷۲۸ هجری قمری (۱۳۲۸ میلادی) درگذشت [منبع ۲۷، ص. VI]. این کتاب حاوی بیش از ۴۷۰۰ لغت ترکی می‌باشد. کتاب شامل حدود ۵۰۰۰ واژه فارسی-پهلوی و گاهاً عربی می‌باشد که فقط نزدیک به ۲۴۰۰ لغت شناخته شده در فارسی است که البته تعدادی فقط در ادبیات کاربرد دارند.

سومین فرهنگ لغت به زبان فارسی در کنار صحاح العجم، فرهنگ صحاح الفرس است که توسط شمس الدین محمد هندوشاه نجوانی فرزند فخرالدین هندوشاه نجوانی در سال ۷۲۸ هجری قمری (۱۳۲۸ میلادی) نوشته می‌شود. این فرهنگ لغت از ۲۲۵۰ کلمه فارسی تشکیل شده است. من (جفرلی) تحلیل ساده ای انجام دادم، از ۲۲۵۰ لغت کتاب، حدود ۳۰ درصد آن در فارسی غیر متداول، حدود ۱۵۰ لغت دارای ریشه ترکی و حدود ۱۴۰۰ لغت در زبان فارسی فعال می‌باشد.

▪ می‌توان گفت بعد از صحاح الفرس عملاً نوشتن فرهنگ فارسی، خصوصاً فارسی سره، بعد از قرن ۱۳-۱۴ میلادی حدوداً ۳۰۰-۴۰۰ سال متوقف می‌شود و بعضاً فقط در کنار فرهنگهای ترکی، لغات فارسی نیز آورده می‌شود.

۷-۱-۴- نوشته شدن دهها فرهنگ لغات ترکی در قرن سیزده میلادی و بعد: [ماخذ ۲۸. هیئت ص. ۸۰]

۴- کودنکس مانیکوس یا مجموعه قبیچاق (م. ۱۳۰۳).

۵- کتاب مجموع ترجمان ترکی و عجمی و مغلی و فارسی (۱۲۴۵ میلادی در مصر نوشته می‌شود).

۶- ابوحیان اندولسی، -کتاب الادراک للسان الاتراک، ۱۳۱۲. الدرء المصیه و لغت الترمکیه

۷- کتاب حلیه الانسان و حلیه اللسان: جمال الدین ابن مهنا- آذربایجان (۱۳-۱۴ عصر)

۸- کتاب القوانین الکلیه لضبط اللغة الترمکیه: دوره مملوکها در مصر.

۹- کتاب التحفة الزکیه فی اللغة الترمکیه: م. ۱۵-جی عصر

- ۱۰- کتاب بلغة المشتاق فی لغة التركو القفجاق: جمال الدين ابو محمد عبدالله التركي، ۱۴. عصر
- ۱۱- بدایع اللغات: طالع هراتی ایمانی (هـ ۱۰۸۴، م. ۱۶۷۳)
- ۱۲- لغت ابوشکا: قرن ۱۶ (ابوشکا به معنی پیرزن می باشد).
- ۱۳- لغات فضل الله خان: قرن ۱۷. هند، به توصیه اورنگ زیب جانشین بابر شاه
- ۱۴- کتاب زبان ترکی: به توصیه اورنگ زیب توسط یعقوب چنگی نوشته می شود.
- ۱۵- سنگلاخ: نوشته شده توسط میرزا مهدیخان استرآبادی منشی نادرشاه، جهت شرح کتب نوایی.
- ۱۶- خلاصه عباسی: محمد خوئی نوشته و به عباس میرزا تقدیم می کند.
- ۱۷- التماغای ناصری: شیخ محمد صالح،
- ۱۸- بهجت اللغات یا لغت فتحعلی خان قاجار:
- ۱۹- لغت شیخ سلیمان افندی بخارائی
- ۲۰- در کنار فرهنگهای نمونه فوق الذکر، فرهنگ لغاتی نیز توسط تورکولوگهای معروف دنیا مثل رادلف و وامبری و دیگران نوشته می شود [ماخذ ۲۸، ص. ۹۳]
- ۱-۷-۵- چنانچه اشاره شد پس از قرن چهاردهم میلادی (هشتم هجری) نگارش فرهنگ لغت به زبان فارسی ناب (فارسی سره) متوقف شد و بعد آن بود فرهنگهای فارسی همراه با لغات عربی و ترکی در هند نوشته می شود: (فرهنگ جهانگیری م. ۱۶۰۸ هیند، برهان قاطع م. ۱۶۵۲ هیند، فرهنگ رشیدی م. ۱۰۶۴ هیند، غیاث اللغات م. ۱۸۲۶ هیند، فرهنگ نظام م. ۱۸۸۸ هیند، فرهنگ آندراج م. ۱۸۹۰ هند).
- نکته قابل توجه این است که این لغتنامه های فارسی تماماً در هند نوشته می شوند، و این مربوط به زمانی است که انگلیسی ها توسط کمپانی هند شرقی در سالهای ۱۶۰۰ به آنجا راه پیدا می کنند، البته مهم نیست که کتاب ها به کدام پادشاه ترک و یا به کس دیگر تقدیم شده مهم اینست که چه نیروهایی مشوق پشت پرده نوشته شدن این کتاب ها بودند؟ ارتباط بین آنها و استعمارگران انگلیسی چگونه بوده است؟ آیا این کارها در راستای احیای شعوبیه جدید بوده است؟ هر کدام جای بررسی و تحقیق دارند.
- بررسی فرهنگ لغات فارسی سره که در بالا ذکر شد نشان می دهد عملاً از زبانهای پهلوی، سغدی و دیگر زبانهای آریایی به فارسی بیش از ۱۴۰۰ کلمه راه نیافته است. با توجه به تثبیت های آقاییان باطنی و خانلری در بین لغات فوق حدوداً ۲۰۰ فعل متداول فعال وجود دارد و در جوار آن حدوداً ۱۰۰۰ واژه فارسی متداول وجود دارد و مابقی نیز لغات

فارسی سره نادری هستند که توسط مردم قابل فهم نبوده و گاه گذاری توسط متحیران و والین زبان فارسی در کتابهای خاص بکار می‌رود.

۷-۱-۶- فرهنگ لغات پهلوی و اوستایی

در لغتنامه نویسی فارسی، لغات پهلوی عملاً به صورت یک پیشداوری شعوبی، به نوعی روایت کلان تبدیل شده است. مفهوم روایت‌های کلان (اُست آنالیتی metanarrative)، از نظر فیلسوف معاصر لیوتارد، گفتمان و نظریاتی هستند که در عصر روشنگری، جهت مشروعیت دادن و غیرقابل شک نشان دادن بعضی مسائل علمی و حکومتی ایجاد شده است [ماخذ ۴۰]، و چنان حقیقی نشان داده می‌شود که نیازی به ابطال‌گرایی حس نمی‌شود. زبان پهلوی و فرهنگ لغات پهلوی را باید در ردیف چنین گفتمان‌هایی قرار داد، که بطور گسترده توسط شعوبیه استفاده می‌شود.

در لغتنامه‌های فارسی عملاً لغات پهلوی مثل چماق بالاسر و یا مثل شمشیر دموکلس بالا سر آدمی قرار می‌گیرد هر موقع از نظر ریشه‌شناسی و خصوصاً عایدیت لغت به زبان ترکی مورد شبهه قرار می‌گیرد، نویسنده شعوبی بلافاصله لغت را پهلوی، قلمداد کرده راه را برای هرگونه شک و تردید و تفسیر و تاویل می‌بندد. گویا دیگر در فارسی بودن لغت نباید شک نمود. این طرفد بطور گسترده توسط عمید، معین و خصوصاً شعوبیانی مثل یحیی ذکا استفاده می‌شود. به عنوان نمونه در حالیکه کارشناسان زبده فارسی می‌گویند فارسی بیش از هزار لغت از گذشتگان نگرفته ولی آقای ذکا برای زبان آذری-فارسی، لغتنامه ای ۳۰۰۰ واژه ای می‌نویسد و هر جانیز کم می‌آورد می‌نویسد لغت پهلوی می‌باشد.

در حالیکه اگر به واقعیت قضیه پی ببریم لغات پهلوی چیزی جز روایت کلانی از یک سری لغات مبهم و غیرشفاف و ناشناخته نبوده و فقط با تبلیغ و پرده پوشی حقیقت، آن را لغاتی قدیمی و اصیل ساسانی و هخامنشی قلمداد می‌کنند. و البته قلم زنان خارجی که طبق یک پروژه و بصورت سفارشی لغتنامه و یا کتاب دیگر می‌نویسند درست در همین راستا قلم می‌زنند.

▪ حال نگاهی به منابع موجود در این زمینه می‌اندازیم:

اگر به مآخذ کتاب مکنزی نگاه کنیم، ایشان در مقدمه مآخذ مورد استفاده را چنین می‌نویسد: «برای کاستن از شماره واژه‌های مبهم، لازم بود که بر واژه‌های ساده‌تر متناهی از نوع کارنامه اردشیر بابکان، دادستان مینوی خزد، ارداویرازنامه، بُندِه‌شَن و متناهی پهلوی ویراسته جاماسپ آسانا تکیه کرد. گرچه از برگردانهای پهلوی متناهی اوستا (وندیداد، یسنا، ویسپرد) نیز استفاده شد. اما بسیاری از واژه‌های تخصصی آنها حذف شده اند.»

▪ از آنجاییکه مآخذ اصلی لغات پهلوی، کتاب اوستا و متون پهلوی جاماسپ آسانا می‌باشد لذا ابتدا نگاهی به این منابع می‌اندازیم. شاید لُب کلام را از زبان آقای اسماعیل هادی بشنویم: «موضوع اینست که علیرغم اینکه تبلیغات زیادی در مورد قدمت هزاران ساله زرتشت انجام می‌شود ولی کتابی بنام اوستا بنام او وجود نداشت، در سال ۱۷۷۱ فردی فرانسوی بنام انکتیل دوپرون (anquetil duperon) در هند از طریق موبدان هند، مطالبی را که بصورت شفاهی سینه به سینه منتقل شده بود بر روی کاغذ می‌آورد، و با نام اوستا چاپ می‌کند و این کتاب به عنوان مرجع اصلی دین زرتشتی و در

عین حال منبع اصلی لغات پهلوی و فارسی قرار می‌گیرد (ماخذ: س. ن. سولوکوف: زبان اوستایی، مؤسسه مطالعات و تحقیقات ۱۳۷۰ ص: هشت. اسماعیل هادی، وارلیق ۱۲۳، ص ۳۴).

■ از محققین تاریخ کتابت اوستا، آقای محمدتقی راشد محصل در کتاب اوستا، در صفحات ۴۶-۵۰ مطالب مفصلی در مورد نحوه جمع آوری کتاب اوستا دارد که ماحصل آن چنین است: «تاریخ مطالعات دین زردشتی یا به تعبیر دیگر کتاب اوستا را می‌توان به دو دوره تقسیم کرد دوره اول پیش از انکتیل دوپرون، و دوره دوم از بورنوف (burnouf) به بعد. نخستین آگاهی‌ها در باره زرتشت و دین او را حدود سال ۴۵۰ پ.م. در نوشته‌های یونانی می‌بینیم که هر چند این نوشته‌ها باقی‌نمانده است... در سال ۱۵۹۰ م. برنابه بریسون در کتابش و در سده بعد اروپاییان به هند رفتند و نوشتند که دین زردشتی در آنجا زنده است... شاردن در سفرنامه خود اشاراتی به این دین داشت و توماس هاید (thomas hyde) در ۱۷۰۰ م. کتابی در مورد دین‌های ایرانی انتشار داد و به این نکته دقیق توجه نمود که برای شناخت یک دین باید به منابع درونی و نوشته‌های اصیل آن دین توجه نمود... سرانجام انکتیل به عنوان یک سرباز به خدمت کمپانی هند درآمد و در ۱۷۵۵ از راه دریا به هند سفر کرد، او با تحمل مشکلات فراوان از طریق داراب کرمانی شاگرد موبد جاماسپ زبان پهلوی و اوستا را آموخت و در ۱۷۶۱ به آکسفورد رفت و دستنویس‌های خود را با اوراقی که در آکسفورد بود مقایسه کرد و پس از ده سال کار، سرانجام در سال ۱۷۷۱ ترجمه زُند اوستای خود را در سه جلد انتشار داد.» [ماخذ ۴۶، اوستا، راشد محصل، صفحات ۴۶-۵۰].

راشد محصل چنین ادامه می‌دهد: «در سال ۱۷۹۳ سیلوستر دوساسی (sylvestredesacy) در باره کتیبه‌ها و سکه‌های دوره ساسانی کتابی نشر داد، بر این اساس می‌توان گفت، پهلوی زبان اوایل دوره ساسانیان و زبان دربار بود. اردشیر بابکان بدان زبان بیان مقصود می‌کرد و از طریق ترجمه‌های پهلوی (زند) از کتاب اوستا نیز استفاده مکرر کرده است، بنابراین زبان اوستا کهن‌تر از پهلوی است [ص. ۵۰]. در این زمان ویلیام جونز (۱۷۴۶-۱۷۹۴) بنیان‌گذار انجمن آسیایی کلکته، نیز طی مطالعاتی ابتدا به اشتباه فکر می‌کرد زبان زند اوستا گویشی از سانسکریت و زبان پراکری (گویش‌های عامیانه هند) می‌باشد ولی در ادامه کارهای پژوهشی به این نتیجه درست رسید که زبان زند، یا همان اوستایی، از زبان سانسکریت جدا نشده بلکه هر دو از منبعی کهن‌تر گرفته شده‌اند [ماخذ ۴۶، ص. ۵۱].»

اوژن بورنوف (eugene burnouf) قبل از نوشتن کتاب "ترجمه و تفسیر یسنا" در سال ۱۸۳۳، کوشید تا اوستا را به کمک ترجمه انکتیل دوپرون بخواند، اما دید این ترجمه به منظور او کمک نمی‌کند زیرا کار انکتیل دو عیب اساسی داشت. یکی آنکه پارسیانی که به او زبان آموخته بودند پهلوی و اوستا را بخوبی نمی‌دانستند و در نتیجه دانسته‌های انکتیل بر پایه استواری بنا نشده است دوم اینکه زبان سانسکریت کا یآوری راستین برای شناخت اوستا بود در آن زمان شناخته نشده بود [ماخذ ۴۶، ص. ۵۲].

زبان اوستا دارای دو گویش قدیم و جدید است که از جهت اوایی، دستوری و واژگانی با یکدیگر متفاوت‌اند، اما ویژگی‌های مشترکی دارند. در اوستایی ضمیرها، صفت‌ها و اسامی هر یک دارای سه شمار (مفرد، مثنی، و جمع) و سه جنس (مذکر، مؤنث، خنثی) و هشت حالت صرفی (نهادی، رایبی، بایی، برایی، ازی، وابستگی، دری، آبی) هستند [ماخذ ۴۶، ص. ۶۴].

▪ مسئله اینجاست کتابی که قدمت کتابت آن ۲۵۰ سال می‌باشد به عنوان مرجع لغات زبان اوستایی و پهلوی قرار گرفته و به عنوان لغات زمان ساسانیان یعنی با قدمت ۱۵۰۰-۱۶۰۰ سال به مردم، نویسندگان و پژوهندگان ارائه می‌گردد.

▪ در مورد صحت و سقم مطالب اوستا نظر جناب دکتر موسی جوان «ماخذ ۴۷، کتاب تفسیر اوستا و ترجمه گاتاها» در صفحه ۶۰ چنین می‌نویسد: «تردید نیست که گفته‌های مرحوم پورداود و یا شاگردان آن مرحوم امثال دکتر فرموشی و دکتر احسان یار شاطر که جزوات کنونی اوستا را به خود زردشت منتسب میدانند و یا گاتاها را کلام خود زردشت می‌پندارند عاری از حقیقت می‌باشد.»

و باز می‌نویسد: «جزوات اوستا پس از سوزانده شدن توسط اسکندر مقدونی از بین رفت... و نام و نشانی از این جزوات باقی نماند مگر کتاب وندیداد که مندرجات آن همه موهومات و خرافات بوده و کسی با انتشار آنها مخالفت نداشت... و جیمس دارمیستیر توضیح می‌دهد که چگونه افکار افلاتون پس از حمله اسکندر در ایران باستان رواج یافته و در باز نویسی کتاب گاتاها و یسنا تاثیر گذاشت.»

▪ هر چند وضعیت متون پهلوی جاماسب آسانا نیز خیلی متفاوت تر از وضعیت اوستا نمی‌باشد ولی بحث را کوتاه می‌کنیم اطلاعات بیشتر در صفحات ۱۵-۴۵ ماخذ ۴۹ قابل رجوع می‌باشد.

▪ به بیانی روشنتر وقتی صحبت از لغات پهلوی می‌رود عملاً با لغاتی مواجه هستیم که بیش از ۲۵۰ سال قدمت ندارند ولی حرکت شعوبی، در طول قرن گذشته، این لغات را به عنوان لغاتی که گویا در زمان ساسانیان و هخامنشیان عیناً رواج داشتند ارائه داده‌اند.

به عنوان مثال وقتی ما از دده قورقود سخن می‌گوییم هر چند اشارتی وجود دارد که داستانها مال قبل از اسلام بوده است اما چیزی که به عنوان زمان رواج لغات مندرج در آن قابل استناد می‌باشد نهایتاً نمی‌تواند از تاریخ نوشتاری آن یعنی سال ۱۰۵۲ م. فراتر رود. و یا به عنوان مثال وقتی از لیلی مجنون فضولی و لغات آن صحبت می‌رود نمی‌توان لغات آن را به تاریخ قدیمتر از تاریخ کتابت آن یعنی سال ۱۵۳۵ میلادی برد هرچند داستان لیلی مجنون صدها سال قبل از آن نیز وجود داشت. در واقع در هر متن تاریخی، تمامی متن و لغات آن، در طی زمان تغییر یافته، حذف و اضافه می‌شوند و نهایتاً زبان زمان کتابت را می‌یابند. در مورد لغات پهلوی و اوستایی، تلفظ، شکل گرامری و نحوی لغات پهلوی و اوستایی در زمان ساسانیان و هخامنشیان هر چه باشد، ما شکل نهایی لغات را با تمامی تغییرات آوایی و معانی آنها، در زبان افرادی می‌بینیم که متعلق به سال ۱۷۷۱ می‌باشند. یعنی اگر کسی صحبت از لغت ایرانویچ، و ایرانشهری و غیره می‌کند در واقع از لغتی صحبت می‌کند که در سال ۱۷۷۱ مکتوب گشته است و نه تاریخی قدیمتر از آن. و این لغت هیچ ارتباطی با نوع لغتی که در زمان ساسانیان و هخامنشیان تلفظ می‌شد ندارد. ولی متأسفانه شعوبیه با انواع طرفندها بویژه با مبهم سازی و عدم شفافیت و در دست گرفتن تمامی امکانات تبلیغی مملکت، می‌خواهد این فکر را به خواننده القا کند که گویا این لغات همانهایی هستند که عیناً در دوره باستان بکار می‌رفتند. در هر حال در زمان کنونی با عمومیت یافتن شبکه‌های ارتباط جمعی، دیگر این طرفند خیلی کارساز نخواهد بود.

▪ در جهتی کنترل راستی آزمایی مطالب فوق و لغات این زبان، از آنجاییکه فرهنگ مکنزی از معتبرترین لغات پهلوی در نزد شعوبه است به عنوان معیار انتخاب شده، تعدادی از لغات مشترک ترکی، فارسی و پهلوی، که ریشه ترکی دارند به شکل زیر ردیف می‌شود، این لغات در قدیمیترین لغتنامه‌های ترکی شرقی و ترکی آذربایجانی آمده است.

[آرمود (پهلوی: اورمود)، آخور (در پهلوی گؤستان ازگوسپند)، آشموغ/بددین (از فعل آشماق)، انار، انارگیل، آرشین، بادام (در پهلوی: وادام)، باغ (در پهلوی بویستان، باغ از باماق و باغلاماق است)، بانو، بئل، برنج (دانه و فلز)، بُرج، بگ، بیه (چربی)، پنیر، پنبه، تخم (توخوم، از دؤغماق)، تُرش، ترازوق، (ترهزی، ترازو، از تارماق و تارازماق)، تنبک (دونبک)، جادوق (جادی)، چنگ، چابک (چابوق)، چادر (از چاتماق/چتیر، در پهلوی ویان)، چکش (چکمک/چکیش)، چنبر (چن+بور، از بؤرومک)، چوب (چۆپ)، خان/خانه (در پهلوی: مان از ماندن و کدگ/کده)، داغ، دام (تله، از دام و ائو ترکی خیلی قدیمی)، داماد (دام+آد)، درزی (از تارماق و تارازلاماق)، دیو (در پهلوی مازَنیگ)، درمنه، دشمن، امید، زعفران (در پهلوی کُورکوم)، سرای، سوسن، سامان، شام، شنبلیله، شانه (در پهلوی شانه/کتف و دُش گویند و شاناک علف کیش است، در ترکی: شنه گویند از لغت چنه و چنگ و چنگال گرفته شده است، در فارسی شنه به معنی آواز است)، شلوار، شفتالو (در پهلوی: شیفталوگ)، فولاد، کُستیک (کُستک، بند)، کلنگ، کلوچه، کلید، کوریک، کوچک، کوی، گچ، گشنیز، گل (از گول و گولمک)، موزه (لغت پهلوی و در ترکی چکمه)، میخ (پهلوی)، میوه، میان، نخود، نماز (نوم+از، مثل ایاز، دایاز)، یوغ (یاس بیئمه‌یی)]

▪ از لغات فوق، در ترکی بودن آنهاییکه ریشه در افعال ویا اسامی ساده ترکی داشته و در اکثر لغتنامه‌های قدیمی ترکی موجود بوده و مشتقات زیادی در ترکی دارند و برعکس در فارسی بدون ریشه بوده و بصورت تک واژه وارد فارسی شده شبهه‌ای وجود ندارد، ولی بسیاری از این لغات که در فرهنگهای پهلوی مکنزی و فرهوشی آمده، در هیچکدام از فرهنگ لغات اولیه فارسی سره مثل اسدی، قواس و صحاح الفرس وجود ندارد در حالیکه اینها حتی در لغتنامه صحاح العجم به عنوان لغات ترکی قید گردیده است. مثل: امرود، بادام، برج، تنبک، چنگ (فقط منوچهری در شعرش بکار برده)، چکش، داغ، درمنه (فقط در اشعار شاعران ترک مثل خاقانی و نظامی دیده می‌شود)، زعفران، شنبلیله، شانه (دبیرمق، فقط خاقانی و سعدی نوشته‌اند)، شفتالو (در شعر نظامی)، کلنگ (در شعر نظامی)، کلوچه، گچ، گشنیز (در شعر ناصرخسرو و سوزنی و انوری)، نخود (ناصر خسرو).

▪ همچنین در مکنزی لغات پهلوی نیز دیده می‌شود هر چند در ترکی کاربرد ندارند ولی ریشه ترکی دارند مثل: [آشامیدن (از ایچمک/ایشمک)، آشمان (از آسماق)، اورزیدن (در ترکی از ائویرمک/حرکت دادن و تحوّل ایجاد کردن)، اوز (نیرو)، در ترکی مهارت. در پهلوی اوزوان یعنی زبان و اوزواردن یعنی فهمیدن)، افسانه و افسون (اؤوسون از آو+سون)، انوش (ان/بی+اؤس/عقل و هوش)، انگور، انجیر، انومید (ان+امید)، اندیشه (ان+دوش، از دوشونمک)، آساگ (آ+ساگ/بی شمار، آ+سایماق)، آتخش (آتش، اوت)، آواز (آو+ز)، آخورسالار، بای (خدا، سرور)، بزم (بزمک)، خریزه (از قارپوز مثل یارپوز)، پاداش، دفتر (سومری)، دبیر و دفتر (سومری، از تپمک/تپیر)، درز (از تارماق)، دریا (در پهلوی زریه گویند، از درمک ترکی، درین، دره، دریا، درک)، دژ (از دیز و دوزمک)، زندان، گرد (قورد)، کاخ (در پهلوی: دَر، دَرَباس، کوشک، شاهینگن)، دایه (در پهلوی: دایاگ، از کلمه دایاق و دایی)، سان (روش)، هوش (اؤس)...

▪ بررسی ۴۰۰۰ لغت مندرج در لغتنامه مکنزی نشان می دهد حدوداً یک سوم لغات یعنی ۱۲۰۰-۱۳۰۰ لغت، در زبان فارسی شناخته شده می باشد و البته در بین اینها لغاتی هستند که فقط در ادبیات کاربرد دارند در بین این لغات حدوداً ۱۶۰ فعل وجود دارد که در فارسی کاربرد دارند، در لغتنامه مکنزی نزدیک به ۲۰۰ فعل دیگر وجود دارد که در زبان فارسی شناخته شده نیستند. بقیه لغات در فارسی شناخته شده نیستند.

▪ نگاهی به زبان پهلوی ارائه شده در دوره کمپانی هند شرقی منجمله کتابهای تهیه شده مثل «متون پهلوی جاماسب آسانا»، «لغتنامه اوستایی»، «فرهنگ کوچک پهلوی مکنزی»، و مقایسه آنها با یافته‌های نادر زبان پهلوی مثل نمونه ارائه شده توسط آقای دکتر ملایری، نشان می‌دهد که زبان پهلوی دوره کمپانی هند شرقی، با زبان پهلوی کتیبه‌های دوره ساسانی فرق زیادی دارد، و عملاً ما با دو نوع زبان پهلوی مواجه هستیم یکی پهلوی دوره ساسانی با کتیبه‌های بسیار نادر چند سطری و سکه های قدیمی می‌باشد و دیگری زبان پهلوی و زبان اوستایی فارس‌ساز شده کمپانی هند شرقی که هر کدام هزاران لغت در مجلدات قطور را دارند.

زبان پهلوی غربی دوره ساسانی زبانی بسیار محدود، فاقد آثار مکتوب و حتی فاقد یک نویسنده، فیلسوف و عالم بوده، و تحت تاثیر زبان ترکی از نظر صرف و نحو نیز دچار تغییرات شده بود عملاً بعد از اسلام یک زبان مرده محسوب میشد. از طرف دیگر زبان جدید فارسی ساخته شده در قرن دهم در ماورالنهر بصورت زبانی ریخته، کرنول و ترکیبی نیز، زبانی عقیم و فاقد قابلیت زبانی و فاقد اصالت تاریخی بوده و نمی‌توانست با پیشرفتهای زمانه هماهنگ شود. بدین سبب می‌توان گفت که هدف از پر و بال دادن به زبان پهلوی هندی توسط کمپانی هند شرقی این بود که اولاً بتواند بجای یک زبان پهلوی مرده دوره ساسانی، این تفکر دروغین و ساختگی را ایجاد کند که گویا این زبان دارای هزاران لغت بوده و لذا زبان و ادبیات و علوم پیشرفته ای داشته است. دوماً در مقابله با زبان ترکی، می‌خواست این تفکر را تداعی کنند که زبان فارسی نیز ساخته شده از ترکیب زبانهای دیگر در دوره سامانیان نبوده بلکه ادامه آن زبان پهلوی قدیمی و پیشرفته بوده است.

۷-۱-۷- مطالبی مشابه موارد فوق می‌باشد که سبب می‌شود متفکرانی مثل پورپیرار (تاملی در بنیان تاریخ ایران) و جاوید بگویند که: «فرهنگ اسدی طوسی ثابت می‌کند که زبان فارسی بیش از هزار کلمه نداشته است که از پهلوی و سغدی وارد این زبان شده است، در این شرایط چگونه ممکن بود در زبان فارسی بدون کمک گرفتن از زبانهای دیگر ، اشعار غنی و حکمت ایجاد نمود.» [طبیعاً در چنین زبانی متون علمی و فلسفی غنی نیز نمی‌تواند ایجاد شود].

۷-۲- کلمات عربی و ترکی در واژگان فارسی

از آنجایی که از زبان پهلوی- سغدی بیش از ۱۰۰۰-۱۴۰۰ کلمه به فارسی راه نیافته، لذا نتیجه گرفته می‌شود که لغات دیگر عملاً لغات دخیل محسوب می‌شوند در این میان لغات عربی دخیل کم و بیش مشخص هستند اما در مورد کم و کیف لغات دخیل ترکی جای بحث وجود دارد، تاکنون تقریباً لغاتی را که مستقیماً از ترکی وارد فارسی گردیده مورد شناسایی قرار می‌دادند اما نویسنده این نوشته (جفرلی) کلمات ترکی دخیل در فارسی را به دو بخش تقسیم کردم. اولی کلماتی که مستقیماً و فقط با تغییر آوایی مختصر وارد فارسی شده اند و دومی لغاتی که همراه با تغییر آوایی، تغییرات هجایی و

تغییر مکان هجاها وارد فارسی گشته اند، لغات نوع دوم عموماً در زبان ترکی کاربرد ندارند. در اینجا به تعدادی از این دو نوع اشاره می‌شود.

۷-۲-۱. لغاتی که مستقیماً از ترکی وارد فارسی گشته اند:

عناوین خانواده: آجی، آدش، آغا، بابا، باجاناق، بانو، بیه، بگ، بگیم، بیبی، خاتون، خان، خانیم، خوجا (خواجه)، داداش، دایی، دده، ساغدوش، سولدوش، ماما، ننه، یار (دوست)، ینگه،

وسائل خانه: آتش (اُود)، آچار، آستانه آستر، الک، اُناق، اوتو، اُوجاق، ایاق، ایاقچی (خدمتکار)، باجه، بُشقاب، بشکه (بوشقا)، پلاس (پالاز)، پالان، پالتوو، پیلوو، تاغار، تابه (تاوا)، توخماق، تۇمان، تۇر (تور)، تۇبره (توربا)، تُتکه (شلوارک)، تُتگ (تۇنگ)، تنور، جاجیم، چاخماق، چادر (چادیر)، چارق (چاریق)، چاقو، چانتا، چیق (چوبوق)، چتر (چتیر از چاتماق)، چکمه، چکش (چکیش)، چنگ، چنگال، چیت، چُماق، چراغ، چرک، کَفچه (چؤمچه، چَمچه)، خانه (جای خان)، خورجین، دُشک (دُشک)، دگمه، ساج، ساچما، سارای، ساغر (از ساغماق)، سبد، سُراغ، سرکه، شلوار، قاب، قابلاما، قاجاق، قاشق، قوطی، قولونج، قیچی، قیر، کۆرک، گُردک، گُزَلک (چاقوی کوچک)، گلیم، یقه...،

اسامی خوردنیها: آذوقه (آزیق، از آجماق/ آژماق)، آش، اشکنه (ایشگنه)، باغلاوا، بۇزباش، پاستیل (سنگلاخ: بستیل، باسلوق، باستیق)، پنیر (صاحاح العجم)، پیی، تُرش، چنجه، خاما، دولما، دیشلهمه، سوغات، شیشلیک، قایماق، قره قۇرود، قرمه (قۇرما)، قۇوورما، قیمه، کباب (کۆپمک دن)، کلوجه (کۆلچه)،

وسائل کار: آچماز (آچمز)، آرزو (آرزو، آرانان شئی)، آهسته (آستا، آست+ا)، آستانه (آست+یانا)، آماج، آغاز (آغیز)، ارمغان، الماس (آل+ماس هندی)، آلو، آلوو، اُستا (اُوس+تامتل یومورتا، اُورتا)، آَلگو (اُلوگو)، امید (اومود، اومماق)، بار (وار)، باروت (باریت، از بارماق، وارماق)، بازار (بزه نیلن یئر)، بالابان (بالا+بان/ سس)، برابر (بیره بیر)، بَزَر، بَزک، بازارگان (بزیرگان)، بُنچاق، بُوران (بُوران)، بورقی (بُورغو)، بلوک (بُلوک)، پارچه، پته، پَتک (بیتیک/ کتاب و از بیتیمک)، پرچین، پیستیک (پیسی)، پردو، پردی (تخته ها نازک سقف بام)، پُشک (قرعه)، پُچ، پُک (از پُچالمماق، سنگلاخ: پُچاق: ایچی بوش قوون و قارپیز)، تاب/تاو، تراز، ترازو (ترمزی)، تاس (قاب)، تاسه (تاسا، نگرانی)، تالار، تلاش (تالاش)، تام (تۆم)، تر (ترلهمک)، تسمه، تک، تایر، تکر، تن (بدن)، تنیکه (آغ دمیر)، تۆمن، تولومبا (سنگلاخ)، تیان، تیانچا، تیرمه، تیکه (تگه)، جاجیم، چاق، چرخ، چُلاق، چَنگ، چَنگک، چدن (چودن)، خیابان، سرمه (سؤرمه)، قپان (قایان)، قالیپاق، قلع (صاحاح: قالایچی)، کرخت (کُیریمماق: گیلیمک)، کند، کوچه، کوی، گنبد (گونش بزکلی، گونبد)، لچک، یاتاغان، یراق (یاراق، دیوان دا: یرق: زره)، یدک، یاقوت (یاکوت، طایفا آدی)، یال (فا: دراز، یال اسب و کوه)،

اسامی حیوان: آلاغ (اولاق)، اردک (اُردک)، بارچین (نوع قماش ابریشمی)، بۇرچین (پرنده ایست)، بلبل (بولبول)، بیلدیرچین، ترلان، توغان، جیران، دُورنا، سۇنا، قاطر (قاتیر)، غاز (قاز)، قوچ، قورباغه، قۇش، قۇمرو، قیرقی، لاجین، مارال،

محصولات زراعی: آردیج (دیوان آرتج، فا:درخت عرعر)، آلی (آلو)، انار (نار، نارین)، ازگیل، اسفناج (صباح العجم)،
الجه (آلوجه)، انجیر (ان+جیر)، اؤلنگ (اؤتلق)، باقلا، بۇتا (بوته)، بولاق اؤتو، بولغور (بلغور)، پنبه (یانبیق)، تارُم
(تاریم)، ترخۇن، تۇت، تۆتون، تۇرپ، چغندر (چؤغوندور)، چلتیک، سامان، خریزه (قارپیز)، کاسنی (سنگلاخ: قاسنی)،
کاک (نوع نان خشک، قاق و قاقسیماق: قوروماق)، کاکل (معین: تورکجه یازار)، کاکوتی (کهلک اوتو)، کاواک (دیوان:
قواوق: ایچی بوش شئی)، ؟؟ کُتک (معین: تورکجه بیلر، کُتک)، کتل (سنگلاخ: کُتل)، کجیم (جاجیم، گُنییم دن)، کچل
(کنچل)، کرت (کرتمکدن)، گَرَج (سنگلاخ: کچ، کیرنج)، کرشنه (کُوروشنه)، کفک (کُپوک)، کُرک (کُورک)، کُرنش
(گرنشمک دن)، گُویجه (گوجه)، گُون، گِیج، گِیله (گیلنار، نارگیل)، مرجمک، یونجه، یارپوز/ یارپیز، یارمه (فا: یارما)،
یاوشان (درمنه)، مئرسین (درخت مورد)،

زراعت و دامداری: آران (آلچاق و ایستی یئر)، آغول، آخۇر، آختا، اخته (از فعل آخماق)، بار (وار، ثروت، بهره، یوک)،
باغ، باغچه، باتلاق، پُنهین، پۇلاد (فولاد)، تیمار، تۇخوم، جنگل، جۇلگه، چوبان، چای، چیمن، دره، دریا، زیگیل،
سورتمه، شخم، (شوخم)، طوله، قۇروق، قیشلاق، کُوتان، بیلاق، کولاک (کُولک)، کندۇ، یولقون (ف: درخت گز)،

أردو-نظامیگری: آتابک، آسلان، آواره (آوار ائیلیندن)، آیبک، ارسلان (ار+سالان)، اردلان (ار+دالان، دالاماقدان)،
اژک(قدرت)، اُردو (اُردو)، اُزمان، اُزان، ایل (ائل)، بابک، بارسچی (محافظ پلنگ شکاری سلطنتی)، باروت،
بهادر(باهادیر، باتور)، بایراق، بکتاش، بگلربیگی، بؤلوک (بلوک)، پاشا (صفویلر آل آلتیلارینا سلطان آدی قویوقلاری
اوچون عثمانلیلاردا آل آلتیلارینا پادشاه سؤزونون بیغجامی و کیچیلتمهسی اولاراق پاشا قویارلار)، پرچم، تابۇر (دسته)،
تپانچه، تاراج، ترقه (تاراققا، دده قورقود)، تالان، تاوان، تپه، تفنگ، تامغا، تۇپ، تۇپچی باشی، تۇغ (علم، پرچم)، تیر،
تیۇل (سلطان طرفیندن گلیر و گندهریله بیرینه وئریلن توپراق پارچاسی)، جار زدن (جارلاماق)، جارچی، جبه (دمیر
پالتار، سنگلاخ، دده قورقود)، جرگه (حلقه شکار)، جیلۇو (۱-یوین، ۲-گۆده، ۳-اؤن، معین تورکجه بیلر)، چاپارخانه،
چاوۇش، چوگان، چۇماق، چریک، چلب، خاقان، خان، خانقاه، خانا، خیلی، داغ، دالان، درویش، تنبک (دونبک)، زورنا،
ساجمه، ساغر، سالار (سردار)، سان، سانجاق، سلمان، سنگر، سوباشی(فرمانده)، شلاق، فشنگ، قالتاق، قامچی، قاییق،
قهرمان (قارامان)، قۇشون، کشیک، گزمه، گلنگندن، گلین، گؤمروک، ماشه (ماش)، مته (خاقان آدی، موت سؤزوندن)،
یاسا (قانون)، یاسامشی (یاساماقدان، نظم و آراستگی)، یاغی (یاغمالاماقدان)، بیغو (امیر)، یئلکن،

۷-۲-۲-واژه هایی که از آمیختگی کلمات ترکی در فارسی به وجود آمده اند

این کلمات از فرهنگ لغت ارک، یا از کتب آقایان محمدصادق ناییبی، اسماعیل هادی، ارشادی فر و سایر کتب مندرج در
قسمت منبع گرفته شده است [در اینجا فقط یک صفحه نمونه داده می‌شود برای ملاحظه لغات بیشتر به مرجع اصلی
مراجعه شود (پروژه تشکل زبان فارسی)]:

آرنج (آرشین: بارماق دان دیرسگه قدر اوزونلوق)، آرمان (سنگلاخ: آرزى و حسرت)، آسمان (آسماق دان)، آشامیدن
(ایچمک و ایشمک دن)، آشکار (آچماق/آش+قار)، آغوش (اؤووشدورماق/ اؤغوشدورماق سؤزوندن)، آلایدن، آلودن

(آلا سوزوندن)، آلاخون بالاخون (آل/آلا، آلابولا سوزوندن)، آلبالو (آل)، آهسته (آستا، آست +ا)، آواره (آوار طایفاسی آدی+ه)، آواز، افسون، افسانه (اؤوو توتماق اوچون، تورلو سسلرله او اؤوسون لانییر و تلمیه سالینییر، افسون، افسانه، اوزان و آواز سوزو بوراداندیر)، آهنگ (آ+دنگ)، آینه (آی+نا مثل دورنا)، آباد (آو+د)، آرش (ارشک، ار+ساغ)، ابریق، (دیوان: افرق)، افشین (آو+شین، آولا ایلگیلهمن)، انجیدن (ینجیمک، تیکه تیکه ائتمک)،

ان: انبر (ان+بۇرماق)، انبار (ان+بار/وار)، انداختن (ان+تاختن، توخونماق)، اندودن، (ان+دود، تۆتمک دن: دۇدا' بولاشماق)، اندیشه (ان+دۇش «رویا»+ه)، اندرون (ان+درین)، انگور (ان+قۇرا)، انگیزه (ان+گیز+ه: گیزیلی گوج)،

بادیه (بایدا)، بار (وار، یوک، بهره، ثروت)، باران (بۇران: یاغیشلی توفان)، باقلا (باغلا)، بالش (۱-پالتار، پالاز ... ۲- قیزیل گوموش اولچو بیریمی)، بانگ (بان)، بخار (بۇغ+ار)، بخت (باخماق+ت/ نظر سالماق)، بخش (باغیش)، برنج (پۇروش، پۇروز)، بزرگ (بؤیوک)، بُغرنج، بُغض (بوغولماق سوزوندن)، بُقچه (بۇغماقدان، بۇخجا)، بلکه (بیلکی)، بُنجل (بۇن+چول)، بلوک (بؤلوک)، بند (تورکجه باتماق دان، بت/بند، باماق+د)، بنده (بن+ده)، بۇ (پوس، پوسکورمک دن)، بوزمجه (بۇزماجا: کرتکله، مثل یۇسماجا)، بیزار (فارسجا بی+زار معناسیزدیر، بئزمک دن، بئز+ار سوزوندندیر)، بۇق (بۇرغو سوزوندن)، بهادر (باهادیر، باغاتور، باآتور، باتور، باتیران)، بیبی (سنگلاخ دا اییی خاتون)، بیجار (چلتیکلیک)، بیستون (بگیستان، بییستان)، بُن، بنه (بینه، بینمک و مینمک دن: بیر یئرده اوتورماق معناسیندا)، بید (بیت)، بینی (بۇرون، بۇرنو)، بیرون (بورون، چیخینتیلی یئر)، بومادران، بیشه (سنگلاخ: ماشا، میشه).

۸-تلاش برای تبدیل شدن به زبان عمومی و دلایل از دست دادن این امکان

زبان فارسی در ابتدا زبان متمایز قومی خاص نبود لذا استیلای قومی و زبانی نیز مطرح نبود و بدین سبب نیز به سرعت گسترش می‌یابد. نخبگان و به ویژه ترکان حاکم نیز در این مورد یاریگر بودند. اگر بدین منوال پیش می‌رفت این زبان وضعیتی مشابه زبان لاتین در اروپا، عمومیت پیدا می‌کرد. اما چنین نشد چرا؟

۸-۱- دخالت شعوبیه موجب برگشتن ورق می‌شود

اگر حرکت شعوبیه را بر اساس ماخذ ۱۵ در سه دوره تعریف کنیم، دوره اول در قرون ۹ تا ۱۰ میلادی در راستای برتری طلبی‌های شعوبیه و تشبتهای عاملان آنها مثل فردوسی و ابن ندیم، این زبان به عنوان زبان خاص قوم فارس قلمداد گردیده و به عنوان زبان شعب و قوم برتر تبلیغ گردید، چنین حرکتی دو نتیجه مهم به همراه داشت اول اینکه در نتیجه برتری خواهی، جغرافیای گسترش آن محدودتر شده و توانایی اشاعه در بین اقوام مختلف را از دست داده نتوانست به عنوان یک زبان عمومی در میان مردمان غیرآریایی رواج یابد. این پدیده، نتیجه سنگین دیگری بوجود آورد، این زبان از نظر خصوصیات زبانی نتوانست از سطح زبانهای پهلوی و زبانهای قدیمی آریایی منطقه فراتر رود و به عنوان یک زبان عقیم، و غیر زایا باقی ماند و تنها خصوصیت اخذ کلمات عربی و خصوصاً ترکی را حفظ نمود که البته جزء ذاتی و ساختاری این زبان در هنگام تشکل در قرن ۷-۸-۹ م بوده است.

شعوبیه در دوره دوم و در محدوده زمانی صفویه این زبان را به یک زبان شیعه غالی تبدیل نمودند و از نظر مذهبی نیز آن را مثل یک زبان قومی محدودتر نمود.

در دوره سوم با هدایت فراماسون ها، پهلوی ها با اقدام به ایجاد زبان ناب فارسی (فارسی سره) این زبان را از منبع اصلی کلماتش یعنی از زبان عربی و ترکی خلع کردند و شروع به خالی کردن آن از درون کرده و از محتوا خالی نمودند. این اعمال، این زبان را چنان در وضعیت ضعیفی قرار داد که حتی به اعتراف خود کارشناسان این زبان مثل سازگارا و داریوش عاشوری، به عنوان مانعی در مقابل توسعه و مدرنیته تبدیل گشته است.

۸-۲- علل عقیم بودن زبان فارسی

محمدرضا باطنی در مقاله اش با عنوان "فارسی زبانی عقیم؟" چنین می نویسد:

(۱) در فارسی فقط افعال ساده (بسیط) قابلیت زایایی دارند، مثلاً از فریفتن: فریفته، فریفتگی، فریب، فریبده، فریبایی، فریبندگی. اما به عنوان افعال غیرساده، مثل «فریب دادن، نگاه کردن، گول خوردن، جمع کردن»، واژه های مشتق نمی توان ساخت.

(۲)-امروز در فارسی فعل جدیدی ساخته نمی شود. وقتی دکتر محمود هومن از کلمه فلسفه، مصدر «فلسفیدن» می سازد، آن را بسیار ناپسند و خارج از ذوق قلمداد می کنند. چنین افعالی را افعال جعلی (تبدیلی) می نامند [منبع ۵]

(۳) در فارسی افعال ساده با قابلیت زایایی که از گذشته به ما رسیده بسیار کم بود. خانلری در کتاب «تاریخ زبان فارسی» ذکر می کند که در زبان فارسی فقط ۲۷۷ فعل ساده وجود دارد. اما تعداد افعالی که در زبان گفتاری و نوشتاری رایج است طبق یک تحقیق ۱۱۵ عدد است. [منبع ۵: باطنی]

در حالیکه در فارسی حدوداً ۲۰۰ فعل ساده وجود دارد، اما به گفته دکتر خانلری تعداد فعل های ساده در زبان فرانسه ۴۱۶۰ بوده، و در زبان انگلیسی حدود ۲۳۰۰۰ فعل زایا وجود دارد.

من (جفرلی)، یک جستجوی ساده در فرهنگ لغت ارک انجام دادم. در این فرهنگ لغت، ۲۵۰۰ فعل ساده (آچماق «بازکردن»، اؤخوماق «خواندن»، گۆرمک «دیدن»، باخماق «نگاه کردن») وجود دارد.

بجز اینها در زبان ترکی پسوندهای فعل ساز وجود دارد که از اسم و صفت و فعل، فعل جدید (افعال تبدیلی) می سازند که قابلیت زایایی دارند. این پسوندها عبارتند از «لاماق، لانماق، لاشماق، لهمک، لنمک، لشمک، لشدیرمک، لندیرمک...، لنمک، لندیرمک، دور/دیر و...». با کمک این پسوندها امکان ساختن فعل از هر اسمی وجود دارد و این قاعده آنچنان رایج است که هرکسی حتی انسان بدون تحصیل مدرسه ای نیز با کلمه جدید هم می تواند فعل بسازد، این پسوندها غنای فعلی را در ترکی افزایش زیادی می دهند. مثل «تلفن، تلفنلاشماق: بهم دیگر تلفن کردن. آنالیز، آنالیزلهمک: آنالیز کردن» و این افعال تبدیلی نیز زایا هستند «تلفنلاشان، آنالیزلهمین، سو (آب): سولاما، سولایان، سولاییجی، سولاندیرما (آب، آبیاری، آبیاری کننده، آبدار نمایی)»...

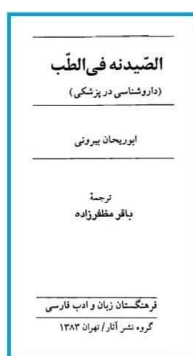
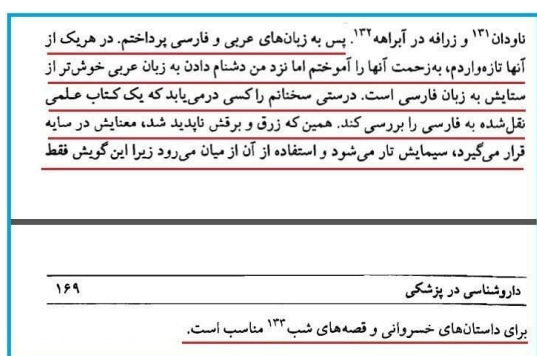
اگر افعال تبدیلی که زایا هستند به افعال ساده اضافه کنیم تعداد اینگونه افعال زایا در ترکی حداقل به ۲۶۰۰۰ می‌رسد.^۱

۴- خانلری در صفحه ۳۳۱ تا ۳۳۳ کتاب «تاریخ زبان فارسی» می‌نویسد: «پس از قرن هفتم هجری (۱۳ میلادی) پیشوندهای فعلساز به تدریج از کاربرد خارج شدند، خانلری ۵۲ فعل ساده بر می‌شمارد که متروک شده اند. در زبان فارسی، ساختن افعال مختلط از افعال ساده آنقدر رایج شده است، اگر کسی از اسم و صفت فعل بسازد به آن فعل جعلی می‌گویند. امروزه در زبان فارسی، مردم به جای 'جنگیدن' از 'جنگ کردن'؛ بجای 'خمیدن' از 'خم کردن' یا 'خم شدن'؛ و بجای 'ترشیدن' از 'ترش شدن' استفاده می‌کنند. این پدیده به این معناست که زبان فارسی بیش از پیش توانایی ساخت کلمات جدید را از دست می‌دهد. [منبع ۵، باطنی]

۵- شعبیه چنان در «فارسی سره» سازی افراط می‌کند که حتی فعل‌های جدید که با استفاده از کلمات ترکی و با مختصر تغییرات آوایی در بین مردم ساخته می‌شود، مورد بایکوت قرار داده و تلاش می‌کنند از فارسی حذف کنند. مثل: تپیدن، توپیدن، چاپیدن، نازیدن، یاریدن (یاری کردن)، ترازیدن، قاپیدن، کپیدن (یاتماق، کؤپمکدن)،
 ۹-۳- سخنان بیرونی در مورد کمبود زبان فارسی.

بیرونی (۹۷۳-۱۰۵۱م) در کتاب الصّیّده فی الطّب چنین می‌نویسد:

«پس به زبانهای عربی و فارسی پرداختم. در هر یک از آنها تازه واردم، به زحمت آنها را آموختم، اما نزد من دشنام دادن به زبان عربی خوشتر از ستایش به زبان فارسی است. درستی سخنانم را کسی در می‌یابد که یک کتاب علمی نقل شده به فارسی را بررسی کند. همین که زرق و برقش ناپدید شد، معنایش در سایه قرار می‌گیرد، سیمایش تار میشود و استفاده از آن از میان می‌رود زیرا این گویش فقط برای داستانهای خسروانی و قصه‌های شب مناسب است.»

[الصّیّده فی الطّب، ابوریحان بیرونی،
 مترجم باقر مظفرزاده ص. ۱۶۸-۱۶۹]

۱- در ترکی سه نوع فعل داریم: ۱- فعل ساده و یا بسیط (گۆرمک، قالماق: دیدن، ماندن). ۲- فعل تبدیلی (دوزلمه و یا توره‌میش فعللر) مثل: گۆزللشمک: سؤندورمک زیبا شدن، خاموش کردن). ۳- فعل مرکب (بیلشیک فعللر) مثل: (گوجو یئتمک «توانایی انجام دادن کاری»، قونوشا بیلیمک، سورّه گلمک، اؤلچوب بیچیمک، آتیلیب دوشمک). این سه نوع فعل در فارسی نیز وجود دارد ولی دو نوع اول برعکس ترکی در زبان فارسی بسیار محدود است ولی نوع سوم در فارسی رواج زیادی دارد.

حداقل این دو معنا را می‌توان به وضوح از سخنان بیرونی دریافت. معنی اول نشان می‌دهد که زبان مادری بیرونی عربی و فارسی نبوده است، زیرا می‌گوید من تازه واردم، به زحمت آنها را آموختم معنای دوم تأکید می‌کند که زبان فارسی برای نوشتن کتاب علم و معرفت علمی مناسب نیست.

اما معنای عمیق و پنهان دیگری در کلام بیرونی وجود دارد، زیرا بیرونی هم زبان عربی و هم فارسی را به عنوان زبان‌های بیگانه در منطقه می‌دهد و این نشان می‌دهد که وی به زبانی جداگانه تعلق دارد و طبیعتاً چنین زبانی ترکی است که در منطقه رایج بود.

۱۰- زبان فارسی از منظر جامعه‌شناختی

هر زبانی در هر هزار سال حداقل ۲۵ درصد در درون خود تغییر می‌کند (مقدمه الادب، کریمی، ص ۲۲)، اما به نظر نمی‌رسد فارسی مشمول چنین نظریاتی باشد، شاید انسان نتواند تفاوتی بین زبان شاهنامه که هزار سال پیش نوشته شده با زبان فارسی مجلات امروزی ببیند، در حالی که مثلاً امروزه در نوشته‌هایی که به زبان ترکی یا انگلیسی نوشته می‌شود با نوشته‌هایی که حتی در قرن گذشته نوشته شده‌اند، تفاوت آشکار می‌بیند و البته دشواری زیادتری را در خواندن متون قدیمیتر می‌بیند.

علاوه بر این، از آنجاییکه غنای اصلی زبان فارسی با توجه به خصوصیت ذاتی آن در پدیده اخذ کلمات دخیل بطور مستقیم و غیرمستقیم از عربی و ترکی نهفته می‌باشد، اما در عصر گذشته و در حال حاضر در راستای ایجاد فارسی سره، تلاش گسترده‌ای توسط ناسیونالیست‌ها شعوبی در جهت حذف کلمات گذشته و تاریخی از زبان فارسی به عمل آمده است. و از آنجاییکه این دو زبان نقش عنصر اصلی را در طول قرون گذشته در ساخت زبان فارسی داشته‌اند و نوک تیز حملات شعوبه نیز صرفاً شامل این دو زبان می‌باشد لذا زبان فارسی عملاً بطور ساختاری در معرض صدمه دیدن و خالی شدن از درون قرار گرفته، و عملاً فارسی از درون بجای نقش اتحاد زبانی به نوعی به سمبول افتراق زبانی و اجتماعی تبدیل گردیده و به صورت یک زبان عقب مانده در آمده است.

در این مورد کارشناسان زبان فارسی مثل محمدرضا باطنی، سازگارا و داریوش آشوری به این موضوع واقف شده‌اند، چنانچه سازگارا در ویدیویی می‌گوید: «محققینی مثل داریوش آشوری که سالهاست دارند کار می‌کنند که زبان دری هم یکی از عوامل گذار به مدرنیته است که استعداد این را ندارد و مانع اینکار است. البته موانع دیگری نیز وجود دارد...»

البته اینگونه کارشناسان هرچند در ظاهر به این نارسایی‌ها اشاره می‌کنند، اما به ابعاد جامعه‌شناختی قضیه یا هنوز نرسیده‌اند و یا از بیان آشکار آن خودداری می‌کنند. همانگونه که در کتاب تفکر ملی (ملی دوشونجه) آمده جناب محمد جواد ظریف وزیر امور خارجه دوره روحانی، در آیین گشایش انجمن دیپلماسی ایران می‌گوید (ماخذ: ویدئوی سخنرانی ظریف): "... به ما گفتند اگر ما از شما حمایت نکنیم، ظرف دو هفته ترکی صحبت می‌کنید." [ماخذ ۳۷ از کتاب تفکر ملی]

به عبارت دیگر در یکصد سال اخیر افرادی مثلاً کارشناسان دلسوز زبان فارسی، یعنی نفیسی‌ها و خانلری‌ها و ذبیح‌الله صفاه‌ها و صدها دلسوز دیگر در جهت فارسی سره سازی، چنان این زبان را از منابع و ریشه‌های اصلی آن یعنی زبان

عربی و خصوصاً ترکی خالی کرده اند که این زبان به یک زبان عقیم و عقب مانده و مانع توسعه و ترقی و مدرنیته در آمده و همانگونه که در کتاب «اندیشه ملی» آمده: در یکصدسال اخیر شعوبیه آریاگرا در برابر مدرنیته، پایه‌های زبان فارسی را آنقدر سست گردانیده اند که حتی ترکی آذربایجانی امروزی که بیش از صد سال بایکوت شده و کلیه سرمایه‌های مادی و انسانی کشور در جهت نابودی آن بکار رفته، اگر در شرایط مساوی در مدارس همراه با فارسی تدریس شود خیلی سریع این زبان سره فارسی در بسیاری از مناطق رنگ باخته و در سایه فراموشی خواهد ماند. طبیعتاً غربی‌ها نیز با دانستن این موضوع از یک طرف به افرادی مثل ظریف می‌گویند که اگر از شما حمایت نکنیم، در عرض دو سال هفته‌ها مجبور خواهید شد ترکی صحبت کنید. و از طرف دیگر این را نیز می‌دانند که چنین زبانی هیچ وقت یارای رقابت و قد علم کردن در مقابل زبانهای غربی نخواهد داشت و همیشه تفکری تسلیمیت‌گرا را در مقابل آنها بوجود خواهد آورد. به این موضوع نیز باید دقت نمود یکی دیگر از اهداف غربی‌ها و خود ظریف، بطور غیرمستقیم ایجاد تفکر تُرک‌هراسی می‌باشد. [منبع ۳۷]

۱۱-مشابهات زبانهای اسپرانتو و فارسی

در این بخش به شباهت‌ها و تفاوت‌های این دو زبان اشاره می‌شود.

می‌دانیم که زبان اسپرانتو در سال ۱۸۸۷ توسط یک زبان‌شناس لهستانی با سبکی علمی ایجاد شد. این زبان مورد حمایت بسیاری از افراد، نهادها و دولت‌ها قرار گرفت و تلاش‌هایی برای تبدیل آن به زبانی ارتباطی عمومی انجام شد. اما با وجود گذشت ۱۳۰ سال، این خواسته میسر نشد. و زبان اسپرانتو به فراموشی سپرده شد.

شکست زبان مصنوعی را می‌توان به طور خلاصه در دو دلیل اصلی دانست: بدین صورت که زبان علاوه بر وظیفه ساده داشتن نقش ارتباطی بین افراد، دو کارکرد بسیار مهم دیگر نیز دارد.

اول: زبان منعکس‌کننده جهان بینی و دیدگاه‌های جامعه، در مورد جهان و زندگی، طی یک روند تاریخی است. و در واقع لغات طی زمان، اصالت تاریخی پیدا می‌کنند، و تنها معانی ظاهری و ساده ندارند بلکه مفاهیم عمیقی را یدک می‌کشند. تاریخگرایی معادل دیگری برای این مفهوم می‌باشد.

همانطور که ویگنشتاین می‌گوید: مرزهای زبان ما مرزهای جهان ما را مشخص می‌کند. مردم مرزها، محدودیت‌ها و جزئیات دنیای خود را از طریق زبان خود می‌شناسند و باز هم به قول هایدگر: «زبان خانه هستی است.»

دومین مسئله، داشتن توانایی و قابلیت استخراج لغات جدید است که ناشی از ساختار ذاتی خود زبان می‌باشد. همه چیز در اطراف ما دائماً در حال تغییر است و مردم این تغییر را از طریق زبان خود می‌شناسند. به تعبیری دیگر باید گفت: زبان نیز مانند جهان خارج باید تغییر کند و تغییرات زبان است که تغییرات محیطی را در خود منعکس کرده و موجب ادراک انسان نسبت به محیط اطراف می‌شود. و این تغییر به امکانات و توانایی زیایی زبان بستگی دارد. اگر زبانی امکان زیایی نداشته باشد یا کم داشته باشد، از این تغییرات عقب می‌ماند و نمی‌تواند خود را با نوآوری‌ها وفق دهد. البته متقابلاً امکانات و توانایی زیایی یک زبان و تکامل آن، به امکان و توانایی آن زبان، در ریشه دواندن بین مردم جامعه و تغذیه از بستر زندگی آن مردم بستگی دارد.

یعنی زبان اسپرانتو این دو ویژگی را نداشت و یا نتوانست جایگاه خود را تقویت کند. و در برابر این همه حمایت، اهمیت آن کمتر و کمتر شد.

زبان فارسی نیز با مشکلات مشابهی مواجه است.

از یک سو، زبان فارسی بدایلی که در بالا ذکر شد در طول تاریخ نتوانست در میان توده‌ها مردم گسترش یابد، و ترکها و عربها که غیر فارس محسوب می‌شوند، با داشتن امکانات و توانایی‌های زبانی فراوان، بویژه با حرکتهای منفی شعوبیه، روی آوردن به چنین زبان با محدودیت های خاص را بی معنی دانستند و حتی اقوامی مثل لرها، کردها، بلوچها، گیلک ها و مازنی ها که به زبان فارسی نزدیکتر است، نیز از پذیرش زبان فارسی به عنوان زبان مادری خودداری کردند و زبان‌های محلی خود را در اولویت قرار داده و به فرزندان خود یاد دادند. به همین دلیل، زبان فارسی در روند تاریخی و به ویژه در قرن اخیر که به یک زبان تمامیت خواه تبدیل شد نتوانست در میان توده‌ها نفوذ کند، و بجز پیشرفت‌های اندک در مناطق کوچک، جایگاه خود را به عنوان یک زبان واسطه در جغرافیای بزرگ از دست داد. و در حال حاضر به ویژه در عصر ارتباطات جدید، حتی جایگاه و مشروعیت خود را به عنوان یک زبان و رسانه عمومی در حال از دست دادن است. و در میان ترکان در نتیجه کارهای غیر علمی و تحکیم‌های اعمال شده در قرن اخیر، تنها به عنوان زبان ارتباطی ضعیف باقی مانده است.

نتیجه گیری و دلایل نگارش موضوع

علل اصلی نوشته شدن این مطلب را می‌توان در چهار مورد خلاصه نمود: ۱- مساله اصالت تاریخی زبان، ۲- مساله قابلیت زیایی زبان، ۳- گنجینه لغات زبان، ۴- ویژگی تمامیت خواهی و پیدا نمودن محتوای غالی گری و شعوبی و نژاد گرایی زبان شعوبی.

از آنجاییکه در مقالات مختلف نوشته شده (مثل کارا اسماعیل، جدی، جوانشیر و دیگران) هر چند موضوع آمیختگی زبانی، ریخته بودن، پیچین شدگی و کرنول شدگی زبان شعوبی، تحقیق و تفحص می‌شد ولی نشان دادن چنین زبانی به صورت یک زبان طبیعی و معاصر می‌توانست مورد سو استفاده آریاگرایان قرار گرفته و ادعای تمامیت خواهی و برتری طلبی آنها را مشروعیت دهد لذا همراه این مسائل لازم بود از زاویه‌ای دیگر، خصوصیات تاریخی، زیایی، محتوای غالی و شعوبی نوشته‌های این زبان، همراه با خصوصیت تمامیت خواهی، مانع بودن آن در مقابل توسعه نیز مورد کنکاش قرار گرفته، موضوع روشنتر شود.

در بالا به مسایل تاریخی‌گرایی و یا اصالت تاریخی زبان فارسی و قابلیت زیایی اشاره شد و دیده شد که زبان فارسی از نظر این دو ویژگی دارای محدودیت های وافر نسبت به زبان‌های جهانی می باشد.

علیرغم موارد فوق، زبان فارسی در ابتدا به عنوان یک زبان کرنول رواج یافت، اما در مدت کوتاهی با حرکات شعوبیه، از یک سو با قلمداد شدن به عنوان زبان قومی، و از دیگر سو با ادعای برتری زبانی و قومی و همچنین غالیگری مذهبی و نهایتاً آورده شدن به سطح زبان سره، این زبان از نقش تاریخی خود دور شد، جایگاه بین المللی خود را از دست داد، از نظر جغرافیایی محدود ماند، و با عدم گسترش در بین مردم، از نظر خصوصیت اصالت تاریخی و بدست آوردن

مشخصه زبانی در جامعه محروم مانده و به قول جناب باطنی به صورت زبانی عقیم درآمده و نتوانست با رویدادهای تاریخی همگام شود.

● به لحاظ نظری، این نوشته تلاش نمود عناصر مختلف نظریه کلی «پروسة شکل‌گیری زبان فارسی به عنوان زبانی ترکیبی، ساده و جدید در قرن ده میلادی در ماورالنهر» را بصورت زیر نظریه‌ها ارائه نماید این زیر نظریه‌ها به (۱۶) مورد می‌رسند. تلاش شده از نظریه‌های کارشناسان آریاگرای فارسی بیشتر استفاده شود زیرا به علت وجود پیش‌دوریهای آریاگرایانه در جامعه ایران، نه تنها خوانندگان فارس و حتی بعضی ترکان ایران نیز تحت تاثیر اینگونه کارشناسان نژادگرا و ترک ستیز، نظر آنها را بیشتر می‌پسندند و در واقع این نظریه‌ها از طرف خودیهایشان داده شده و متهم نمودن دیگران به غرضدار بودن بی معنی خواهد بود، فقط نظریه‌هایی که مربوط به موضوع چند زبان مختلف مثل تمایز جنسیتی گرامری، نوع صفت و موصوف، و غیره توسط دیگران داده شده، زیرا خودیهایشان چنین اعترافاتی را بر خود نمی‌پسندند: ۱۶ زیر نظریه به شرح زیر می باشد.

(۱-۱)-سعید نفیسی: به نظر من وطن واقعی زبان دری (فارسی) خراسان و ماورالنهر است و زبان مردم در شمال، جنوب، غرب و مرکز ایران پهلوی بود. [مجله آینده، شماره ۱، ۱۳۲۳، ص ۹۱-۹۲].

(۲-۱)-ذبیح الله صفا: زبان فارسی متعلق به منطقه فارس کنونی نیست، چنین تصویری، فکری باطل است، و ناشی از جهل و نادانی است. «تاریخ ادبیات ایران»

(۲)-سعید نفیسی: زبان فارسی ترکیبی از زبانهای عربی و سغدی و خوارزمی بود که در ماورالنهر و دربار سامانیان ایجاد شده بود. (کتاب محیط زندگی و احوال و اشعار رودکی).

اشعار فردوسی نیز مبنایی تاریخی بر این مدعا است.

(۳)-دکتر حیدری ملایری: زبان فارسی اصلاً به فارس تعلق ندارد، اصلاً ملتی به نام فارس وجود ندارد. ایرانیان [در حمله اعراب] زبانشان عربی نشد ولی زبان رسمی خود پهلوی را از دست دادند و زبان فارسی که از خراسان بزرگ آمد جایگزین آن شد [به نقل از ویدئوی سخنرانی ایشان].

(۴)-عبدالحی حبیب (۱۹۱۰-۱۹۸۴) یکی از کارشناسان زبان پشتون چنین می‌گوید: زبان دری (فارسی) از پهلوی زاده نشده است و کتیبه‌های سنگی یافت شده آن را ثابت می‌کند.

(۵-۶)-پروفسور عبدالاحمد جاوید: ۵-فارسی در قرن سوم در منطقه بلخ، بخارا، هرات و سیستان پدید آمد، ۶-پیش از قرن ۳ هجری حتی یک بیت شعر، رساله و کتاب در این زبان دیده نشده است. البته برخی از شعبی‌ها مانند عطارودی با جعل حدیثی در قرن ۲، با انتساب نوشته‌ای فارسی به امام هشتم می‌خواهند قدمت آن را یکصد سالی نیز به قبل ببرند، اما اصل ادعا در جای خود باقیست.

(۷)-محمدرضا باطنی اولین بار این نظریه را به میان گذاشت که فارسی، زبانی عقیم است؟

(۸)-خانلری با تحقیقاتش به این نتیجه رسید که زبان فارسی بیش از ۲۰۰ فعل ساده زایا ندارد.

زبان ترکی بر مبنای لغتنامه ارک بیش از ۲۵۰۰ فعل ساده و ۲۶۰۰۰ فعل تبدیلی زایا دارد.

(۹-۱۰)-دکتر شهرانی: ۱-تا کنون زبان مادری هیچ ملتی دری (فارسی) نبود، این زبان فقط در مکتبخانه و مدارس تحصیل می‌شد. ۲-مشابه زبان اردو، فارسی نیز زبان ریخته محسوب می‌گردد. «ماخذ: کتاب زبان فارسی»

(۱۱)-بابک جوانشیر طی تحقیقاتی این نظریه را اثبات می‌کند که زبان فارسی، زبانی پیچین شده و کرنول می‌باشد، و بقولی ریخته می‌باشد. جناب منصور جدی نیز چنین نظراتی ارائه داده است.

(۱۲)-دکتر شهرانی: اگر ترک‌های فارسی‌گوی را از ادبیات ایران خارج کنیم، فقط حافظ و سعدی و شاعران بسیار اندک می‌ماند. آنها نیز اشعار خود را به (اتابک سعد) و شهریاران ترک سروده اند.

(۱۳)-خانم ربابه رمضانی، استادیار زبان و ادبیات عرب دانشگاه علامه طباطبائی طی تحقیقاتی، تفاوت معانی لغات عربی موجود در زبان فارسی با زبان عربی متداول را به میان می‌گذارد، از یک طرف این یافته‌های علمی خانم رمضانی، و از طرف دیگر ورود این لغات به زبان فارسی بصورت یک مجموعه واحد در همان آغاز نوشتار، و نه بصورت تدریجی مثل دیگر زبانها (مثل ترکی) موجب گردید که چنین زیرنظریه ای بوجود آید که وقتی در همان شروع نوشتاری زبان فارسی، گویش خاصی از عربی وارد زبان فارسی شده لذا در مرحله تشکل زبان فارسی اقوامی عرب با لهجه خاص به منطقه آمده ویا آورده شده اند و از ترکیب زبان این اقوام و اقوام موجود سغد و ترک منطقه، زبان جدید فارسی بوجود آمده است.

(۱۴)-این تئوری در واقع نظر جناب عبدالکریم علی اوغلی علی زاده می‌باشد که در مقدمه کتاب «دستور الکاتب فی تعیین المراتب» آمده است. این کتاب نوشته محمد ابن فخرالدین هندوشاه بن سنجر صاحبی نجوانی می‌باشد، پدر ایشان فخرالدین نجوانی، لغتنامه صحاح العجم را نوشته که در آن کلیه لغات پهلوی فارسی و گاهاً عربی را به ترکی شرح داده است. جناب عبدالکریم علی اوغلی پس از ارائه مقدمه، در مورد علت منتسب دانستن خانواده نجوانی، به ملت ترک، تئوری خاصی را به میان می‌گذارد که اجمال آن چنین است: [ماخذ: ۴۳-ص. ۱۰].

«در طول چند قرن تا قرن یازدهم زبان حاکم کتابی، زبان عربی بود، سپس عربی و فارسی و تقریباً از قرن سیزدهم اساساً زبان فارسی گردید. ما در این مورد که زبان ترکی برای خلقهای غیر ترک زبان تحصیلی و کتابی باشد اطلاعاتی در دست نداریم. باین ترتیب نویسندگان کتبی که بزبان ترکی نوشته‌اند خود از محیط ترک زبان برخاسته بوده اند. ایشان [یعنی نویسنده کتاب صحاح العجم] با توجه به شرح ترکی لغات، بر مبنای همین اصل، یعنی تعلق نویسندگان کتب ترکی فقط بخلقهای ترک زبان، ترک بوده و زبان مادری خانواده نجوانی ترکی بوده و از ملت ترک می‌باشند.»

علیرغم اینکه تئوری ابطال‌گرایی کارل پوپر در مورد تئوری فوق قابل پیاده شدن بوده و موارد زیادی در کتب مختلف از تحصیل به زبان ترکی در ادوار گذشته تاریخ، قابل قید است، ولی عموماً بدلیل جامع نبودن چنین ابطال‌گرایی، اصل موضوع بر جای خود باقیست، و می‌توان این تئوری را به شکل زیر تکمیل نمود: «در گذشته بدلیل همگانی نبودن

تحصیل به زبان ترکی، می‌توان گفت هر کسی نوشته ای بزبان ترکی داشته از خلق و ملت ترک محسوب می‌شد مگر عکس آن اثبات گردد».

این تئوری می‌تواند کمک زیادی در تثبیت بعضی نظرات داشته باشد، با توجه به این تئوری فوق، وقتی شعری هفت بیتی ترکی از سهروردی یافت می‌شود [ماخذ ۴۴]، منسوبیت او به مردم ترک تثبیت می‌شود و یا وقتی شعری ترکی به ابن سینا و یا ابوسعید ابوالخیر [نسخه ۱۱۴۹ مجلس، ص. ۲۷۵]، و عین القضاة میانجی همدانی [ماخذ: م. کریمی] نسبت داده می‌شود تعلق آنها به خلق ترک روشن می‌گردد. و در عین حال منسوبیت شاعران و نویسندگان ترکی گوی به ترکان مسجل می‌شود.

(۱۵) - بررسی‌های انجام شده در مورد زبان پهلوی «بند ۷-۱-۶- فرهنگ لغات پهلوی» چنین نتیجه ای را بدست می‌دهد: در دوره کمپانی هند شرقی کتابهای تهیه شده مثل «متون اوستا»، و «متون پهلوی جاماسب آسانا»، و بر این اساس تهیه «لغتنامه اوستایی»، «فرهنگ کوچک پهلوی مکنزی»، و مقایسه آنها با یافته‌های نادر زبان پهلوی مثل نمونه ارائه شده توسط آقای دکتر ملایری، نشان می‌دهد که زبان پهلوی دوره کمپانی هند شرقی، با زبان پهلوی کتیبه‌های دوره ساسانی فرق زیادی دارد، و عملاً با دو نوع زبان پهلوی مواجه هستیم یکی پهلوی دوره ساسانی با کتیبه‌های بسیار نادر چند سطری می‌باشد و دیگری زبان پهلوی و زبان اوستایی فارس‌یزه شده کمپانی هند شرقی که هر کدام هزاران لغت در مجلدات قطور را دارند.

زبان پهلوی غربی دوره ساسانی زبانی بسیار محدود، فاقد آثار مکتوب و حتی فاقد یک نویسنده، فیلسوف و عالم بوده، و تحت تاثیر زبان ترکی از نظر صرف و نحو نیز دچار تغییرات شده بود عملاً بعد از اسلام یک زبان مرده محسوب میشد. از طرف دیگر زبان جدید فارسی ایجاد شده در قرن دهم در ماورالنهر نیز زبانی ریخته، کرئول و ترکیبی نیز، زبانی عقیم و فاقد قابلیت زبانی و فاقد اصالت تاریخی بوده و نمی‌توانست با پیشرفتهای زمانه هماهنگ شود. بدین سبب می‌توان گفت که هدف از پر و بال دادن به زبان پهلوی هندی توسط کمپانی هند شرقی این بود که اولاً بتواند بجای یک زبان پهلوی مرده دوره ساسانی، این تفکر ساختگی را ایجاد کند که گویا این زبان دارای هزاران لغت بوده و لذا زبان و ادبیات و علوم پیشرفته ای داشته است. دوماً در مقابله با زبان ترکی، می‌خواست این تفکر را تداعی کنند که زبان فارسی نیز ساخته شده از ترکیب زبانهای دیگر در دوره سامانیان نبوده بلکه ادامه آن زبان پهلوی قدیمی و پیشرفته بوده است.

(۱۶) - افزودنی‌هایی که توسط نویسنده این رساله، بعمل آمده بشرح زیر می‌باشد: تشبّات شعوبیه در تحدید زبان فارسی از نظر قومی و مذهبی و تنزل آن به سطح زبان سره.

مقایسه زبان فارسی با ۱۴ خصوصیت زبان ترکی و تثبیت تغییر تحول گرامری و نحوی زبان فارسی از شاخه هند-اروپایی به شاخه زبانهای ترکی.

جمع آوری و ارائه اشعار فردوسی و سخنان دیگر کارشناسان در مورد نحوه تشکّل زبان فارسی، جمع بندی آنها، نتیجه گیری نسبت به نظریه کلی، جدید و ترکیبی بودن زبان فارسی با توجه به آمیختگی زبانهای سغدی و ترکی با زبان قوم خاص عرب‌های مهاجر در منطقه ماورالنهر.

ارائه کمبودهای زبان فارسی از نظر اصالت تاریخی و خود زبایی در آن و بحرانی تر کردن وضعیت این زبان توسط افراد به اصطلاح دلسوز نژادگرا مثل نفیسی و خانلری و صفا و غیره با نام سره سازی، با هدایت ماسونها و تبدیل این زبان کرئول به نمادی از شعوبیه جدید.

▪ ماحصل کارهای انجام شده را می توان به صورت زیر خلاصه نمود:

زبان فارسی نو از نظر اصالت تاریخی و زایا بودن لغات دارای محدودیت زیادی می باشد، سره سازی و قطع نمودن پایه های این زبان از تکیه گاه اصلی آن یعنی زبان عربی و ترکی توسط به اصطلاح دلسوزان آن در دوره معاصر و تزریق محتوای غالبگرایانه و نژادگرایانه به آن، این زبان را بیش از پیش از درون خالی کرده و بقول ابوریحان بیرونی فقط زرق و برق ظاهری بدان افزوده، از استاندارد های پیشرفته زبان های معاصر جدا نموده، و آینده روشن را از آن گرفته اند، متقابلاً زبان ترکی آذربایجانی که زبان کثیری از جمعیت این مملکت است علیرغم بایکوت و هجوم آریاگرایان در قرن گذشته، به دلیل داشتن پایه های محکم، فاقد محدودیت های فوق بوده لذا منبعی غنی در رشد جهان بینی اسلامی و انسانی و توسعه کشور می باشد و از این جهت وظیفه بزرگی در حفظ و شکوفایی آن بر دوش ترکان کشور وجود دارد.

▪ به بیان نویسنده مرجع ۳۹، در قرن گذشته، شعوبیه تمام تلاش خود را بکار برد تا زبان فارسی را به زبانی تمامیت خواه، غالی و نژادگرا تبدیل نماید که بویژه توسط رادیو تلویزیون و سیستمهای ارتباط جمعی خارجی و داخلی با تمام قدرت تبلیغ می گردد. بررسی ها نشان می دهد مسمومیت ناشی از تحریف، جعل، نژادگرایی و غالبگری چنان در این نوشته های شعوبی ریشه دوانیده که تنها راه رهایی از این مسمومیت زبانی در زمینه های فلسفی، اجتماعی، علمی و غیره، حداقل استفاده از یک زبان دیگر، و به ویژه زبان ترکی است.

سوالی مطرح می شود که چرا قدرت های غربی و فراماسون ها از این زبان به عنوان زبان تمامیت خواه حمایت می کنند آیا به این سبب که کمبودها و کاستی های آن بکار آنها می آید؟

می توان گفت سرنوشت این زبان در دنیای امروز به چهار دلیلی که در ابتدا گفته شد با سرنوشت زبان اسپرانتو عجین شده است. هر چند در حال حاضر در نتیجه تحکیم قدرت سیاسی زمانه، بنا به نظریه روگنر بیکن نوعی پیش داوری در مورد برتری آن در آموختگان آن بوجود آمده و هر نوع عقب ماندگی را بنا به نظریه سلیگمن در نتیجه 'درماندگی آموخته شده' (Learned helplessness) از یاد برده و آن را کاملترین، شیرینترین و هنرمندانه ترین زبانها دانسته به آن فخر می کنند.

طبیعتاً در چنین فضای فکری تا زمانی که تعادل قوای اجتماعی تغییر نکرده، بدلیل اکثریت نبودن این قوم از نظر جمعیتی، امکان ایجاد دموکراسی غیر ممکن بوده زیرا هر گونه دموکراسی موجب ضعف آنها خواهد بود، البته گذشته از مسائل سیاسی حتی امکان ایجاد دموکراسی زبانی نیز ممکن نخواهد بود زیرا تدریس برابر زبانها بویژه زبان ترکی موجب بروز عقب ماندگی های زبان عقیم خواهد شد.

اسماعیل جفرلی، بهار ۱۴۰۱، م. ۲۰۲۲ (ویرایش مجدد، شوبات ۲۰۲۴)

منابع

- ۱- تاریخ بویونجا تورکلر و فارسجا؛ مودئرن یاخلاشیملارا بیر ائللشدیری، پروفیسور عدنان قارا اسماعیل اوغلو (دوکتور، قیریق قالا اونیورسیتئسی فن-ادبیات فاکولتئسی دوغو دیللری و ادبیاتلاری بؤلومو).
- ۲- فارس دیلینین اولوشومونا تورکجه‌نین انتکی‌سی، بابک جاونشیر. (11 Ağustos 2018)
- ۳- فارسجا و عربجه تورکجه‌یه نجور حاکم اولدو؟ بیلگه سینان اوغلو. گولئتکین...
- ۴- تورک حؤکومدارلارینین تورکجه‌یه وئردیکلری اؤنم، یازار: فاطما آیدین، نیسان ۲۲، ۲۰۱۸؛
- ۵- فارسی زبانی عقیم، محمدرضا باطنی
- ۶- آذربایجان تورکجه‌سی‌نین یازی قایدلاری ۲۰۲۰، اختر، ۱۴۰۰
- ۷- دیوان لغات تورک، بسیم آتالای.
- ۸- سؤزوموز سائیتی، فرهنگ، هنر و تمدن تورک، دوره‌ی سلطان محمد خدابنده قیزیلباش (صفوی)، مکتوب از والی آذربایجان خواجه ابراهیم خلیل بهسفر پاپ،
- ۹- تاریخ بخارا، ابوبکر جعفر نرشیخی ۲۸۶-۳۴۸ (م. ۸۹۹-۹۵۹)، ترجمه ابو نصر قباوی، بنیاد فرهنگ ایران، ۱۳۵۱
- ۱۰- مقدمه ای بر تاریخ، اسماعیل جفرلی.
- ۱۱- کتاب دده قورقود و نسخه گنبد، اسماعیل جفرلی، سومر نشر و فرهنگ جامعه، ۱۴۰۰
- ۱۲- ارک سؤزلویو، ایکی جلدلیک، احرار، ۱۳۸۹ و چاپ اولمیش ۴ جلدلیک یئنی ارک سؤزلویو.
- ۱۳- از عرب تا دیالمه، شامل تاریخ عرب و اسلام و خلفای راشدین و اموی و عباسی و سلسله‌های طاهرین و صفاریان و سامانیان و نهضت‌های مذهبی ایرانیان و وضع علوم و ادبیات در آندوره. تهران ۱۳۳۸، ۱۲۳۸ صفحه.
- ۱۴- شعبیه ناسیونالیسم ایرانی، نوشته محمود رضا افتخار زاده، ناشر: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، معاونت امور فرهنگی، دفتر نشر معارف اسلامی، چاپ اول، تهران، ۱۳۷۶
- ۱۵- شعبیه جهان بینی باستانگرای افراطی در مقابل جهان بینی مُدرن مدنی (ملی گرایی افراطی در مقابل ملی گرایی مدنی) (۸۰ صفحه، ترجمه و تدوین اسماعیل جفرلی، تیر ۱۴۰۰، تموز ۲۰۲۱)
- ۱۶- اسلامیتده اؤنجه تورکلرین تاریخی، کامران گورون، کؤچورن: اسماعیل جفرلی، ۱۳۸۹-۱۹۹۴
- ۱۷- غزالی صدرا انتکپسینده فلسفه-ادبیات و بیلیم، اسماعیل جفرلی، چاپ اول ۱۴۰۰، سومر نشر.

- ۱۸- یک هزار واژه اصیل ترکی در فارسی، محمدصادق ناییب، ۵۲ صفحه
- ۱۹- حاشیه بر زبانشناسی، اسماعیل هادی، ۱۳۸۳، ۵۱۱ صفحه
- ۲۰- تاریخ ایران از سقوط ساسانیان تا سقوط خوارزمشاهیان، منصور جدی، ساوالان ایگیدلری، ۱۳۹۸، ۴۹۰ ص.
- ۲۱- تاریخچه زبان و خط، منصور جدی، نشر تکدرخت، ۱۳۹۶، تهران.
- ۲۲- نگاهی به تاریخ دیرین شرق آذربایجان، رضا زرگری اصل، انتشارات سپهر فروزان، ۷۱۲ ص. ۱۴۰۰.
- ۲۳- تورکجه نین گوجو، دوکتور دوغان آکسان. چئویرن فخران پور نجفی. نشر یاس بخشایش، ۱۳۹۶،
- ۲۴- فرهنگ واژگان ترکی در زبان و ادبیات فارسی، عادل ارشادی فر، انتشارات باغ اندیشه، ۳۳۴ ص، ۱۳۷۹،
- ۲۵- دکتر حیدری ملایری نین قونوشماسی، ویدئو
- ۲۶- مقدمه الادب، جارالله زمخشری، تصحیح م. کریمی، وزیری ۶۹۲ صفحه، اختر، ۱۳۹۹.
- ۲۷- الصحاح العجمیه، دستنویس، متن علمی انتقادی، جمیله صادق اووا، طیبیه علی عسکر اوووا، ۱۹۹۳
- ۲۸- سیری در تاریخ زبان و لهجه‌های ترکی، دکتر جواد هیئت، چاپ سوم ۱۳۸۰، وزیری ۴۶۱ ص.
- ۲۹- Prof. Dr. Günay Karaağaç, Türkçenini Dünya Dillerine Etkisi
- ۳۰- بررسی تاثیر متقابل زبان سغدی و ترکی بر یکدیگر در یک سند ترکی- سغدی، دکتر لیلی خبازی، نشریه دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تبریز، زمستان ۸۸ شماره مسلسل ۲۱۱
- ۳۱- فارسی زبان تحول، فصلی از «ریگ آمو، ایرانیان و ترکان ماوراءالنهر در اوایل اسلام»، عباس جوادی ۲۰۲۱
- ۳۲- ایران همچون ملتی خیالی (Vaziri: Iran as Imagined Nation) (2013/193): Mostafa. Gorgias Pres (LC)، نگاهی به کتاب مصطفی وزیری چاپ ۱۹۹۳، گزینش و ترجمه: آیدین ترکمه.
- ۳۳- کثرت فعلهای تک هجایی یکی از هزاران برتری زبان تورکی بر فارسی، دکتر اختیار بخشی،
- ۳۴- واژگان تحول یافته عربی در فارسی، ربابه رمضانی، استادیار زبان و ادبیات عربی دانشگاه طباطبائی، تهران
- ۳۵- ن. کاویانی، خراسان کهن و ماوراءالنهر مهد پیدایش و پرورش زبان دری، اکتبر ۲۰۰۴.
- ۳۶- تورک، عرب و فارس دیلرینین انتکیله‌شیمی و فارسجانیین اؤلوشوم سؤرجی (تاثیر متقابل زبانهای ترکی، عربی و فارسی و پروسه تشکل زبان فارسی) اسماعیل جفرلی، رقعی، ۱۲۴ ص. سومر نشر، چاپ اول بهار ۱۴۰۱،

- ۳۷- ملی دوشونجه (تورکچولوک و آذربایجانچیلیق)، ۳۴۴ ص. وزیری، اسماعیل جفرلی ۱۴۰۱ (۲۰۲۲)
- ۳۸- تاج المصادر، ابوجعفر بیهقی (هـ. ۴۷۰-۵۴۴)، تنظیم دکتر عالم زاده، ۱۳۶۶، تهران.
- ۳۹- بایاتلی، جعفریه مذهبی نین تمل اینانجلاری و امامیه ایله مقایسه‌سی (شیعه جعفری ایله شیعه امامیه نین مقایسه‌سی)، بایرام آبی ۲۰۲۲ (گونش ایلی ۱۴۰۰)،
- ۴۰- فلسفه و ادبیات سوزلویو، ۹۱۴ ص. وزیری، جفرلی، ۱۳۹۹
- ۴۱- صحاح العجم سوزلویو، جفرلی، ۲۳۶ صفحه وزیری، ۱۴۰۲.
- ۴۲- بهرالدین شارق، تاریخ مختصر تورکستان جنوبی
- ۴۳- دستور الکاتب فی تعیین المراتب»، نوشته محمد بن هندوشاه نخجوانی پسر فخرالدین بن سنجر نخجوانی، تنظیم عبدالکریم علی اوغلی علی زاده، مسکو ۱۹۶۴، مقدمه صفحه ۱۰-۱۱.
- ۴۴- کتاب زبان و ادبیات تورکی آذربایجان، رضا همراز.
- ۴۵- مجله وارلیق شماره ۱۲۳، ص ۳۴، اسماعیل هادی، بحثی پیرامون کلمه ایران و منشأ آن.
- ۴۶- محمدتقی راشدمحصل، اوستا «ستایش نامه راستی و پاکی»، چاپ اول، تهران، نیل، ۱۳۸۲
- ۴۷- تفسیر اوستا و ترجمه گاتاها بقلم جیمس دارمستتر خاورشناس فرانسوی و ترجمه و تحشیه و دیباچه از دکتر موسی جوان، فروردین ۱۳۴۸.
- ۴۸- فرهنگ کوچک زبان پهلوی، مولف: د. ن. مکنزی، مترجم مهشید میرفخرایی، تهران ۱۳۷۳، چاپ اول، حاوی ۴۰۰۰ لغت پهلوی.
- ۴۹- متون پهلوی جاماسب آسانا، گزارش سعید عریان، ناشر: کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۷۱ (بر مبنای کتاب چاپ شده در سال ۱۸۹۷ بمبئی)